

**МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ ТАЪЛИМИИ
«ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ БОХТАР
БА НОМИ НОСИРИ ХУСРАВ»**

ВБД: 891.550
ТКБ: 83.3 Тоҷ
Т-86

Бо ҳуқуқи дастнавис

ТУРАХОНОВ САЛОҲИДДИН АБДУРАҲМОНОВИЧ

**ВЕЖАГИҲОИ ҲУНАРӢ ВА МАВЗУИИ
НАСРИ ТАЪРИХИИ АБРОР ЗОҲИР**

АВТОРЕФЕРАТИ

диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа
(PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500 – Филология
(6D020501 – Адабиёти тоҷик)

БОХТАР – 2025

Диссертатсия дар кафедраи адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав иҷро шудааст.

Роҳбари илмӣ: **Худоёрзода Раҷабалӣ Сара**, номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷикии Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав.

Муқарризи расмӣ: **Сирочиддини Эмомалӣ**, доктори илмҳои филологӣ, профессори кафедраи назария ва адабиёти навини форсии тоҷикии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон;

Зулфиев Гадомад Нурмадович, номзади илмҳои филологӣ, дотсенти кафедраи адабиёти тоҷики Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ.

Муассисаи пешбар: **Институти забон ва адабиёти тоҷики ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакии АМИТ.**

Ҳимояи диссертатсия рӯзи 7 марти соли 2025, соати 11:00 дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-088-и назди Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Данғара» (Ҷумҳурии Тоҷикистон, вилояти Хатлон, ноҳияи Данғара, кучаи марказӣ, 25, толори шурои олимони донишгоҳ) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия ва автореферат дар китобхонаи МДТ-и «Донишгоҳи давлатии Данғара» ва сомонаи www.dsu.tj шинос шудан мумкин аст.

Эълони ҳимояи диссертатсия дар сомонаи расмии КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон www.vak.tj ҷойгир карда шудааст.

Автореферат санаи «__» _____ соли 2025 тавзеъ шудааст.

Котиби илмӣ

**шурои диссертатсионӣ,
номзади илмҳои филологӣ:**

Шаробова М.Қ.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуй таҳқиқот. Осори мансури бадеӣ, бавижа насри таърихӣ, дар адабиёти муосири тоҷик ҳамчун воситаи муҳим дар таҷассуми рӯйдодҳои замони гузашта, бозтоби чехраҳои маъруф ва таърихӣ миллат нақши муҳим ва муассир мегузорад. Дар таркиби жанрҳои осори насрие чун ҳикоя, қиссаву роман ва дигар анвои адабии дар ин давра иншошуда таваҷҷуҳи асосӣ бештар ба арзиш ва аҳамияти таърихӣ, худшиносии миллий равона гардидааст. Ҳарчанд насри бадеии таърихӣ бо ибтикори устод Садриддин Айни шакл гирифт ва дар замони шуравӣ аз сӯи нависандагон чун Чалол Иқромӣ, Сотим Улуғзода, Раҳим Ҷалил ва дигарон идома ёфт, вале дар даврони истиқлоли миллий ба марҳилаи нави рушди хеш ворид гардид. Ин таҳаввулот, пеш аз ҳама, ба тадбирҳои муҳими сиёсӣ фарҳангии давлатӣ, хосса таҷлили ҷашнҳои бузурги таърихӣ тақдирӣ чехраҳои барҷастаи адабиёт таъя мекунад.

Нависандагони муосири тоҷик дар даврони истиқлоли миллий, бештар бо таъя бар тафаккури миллий ва ҳофизаи таърихӣ ба таълифи як зумра қиссаву романҳои таърихӣ ҷолибу таъсиргузор муваффақ шуданд. Аз ҷумла, ба хоҷири арҷгузори ба талошу заҳмати далеронаю ватандӯстонаи поягузори давлати Сомониён – Исмоили Сомонӣ ва таҷлили 1100-солагии ин давлати миллий дар кишварамон намунаҳои зиёде насри бадеии таърихӣ таълиф ва ба нашр расиданд, ки асарҳои Муҳаммадзамони Солех «Девори Хуросон» (1999), Аброр Зоҳир «Мунтасир» (2001), Юсуфҷон Аҳмадзода «Ҳафт руё» (2001), Тӯйҷӣ Мирзоди Раштӣ «Тулуи хуршед» (2003), Бароти Абдурахмон «Куруши Кабир» (2006), Давлатшоҳи Тоҳирӣ «Ситораи Рӯдак» (1997) аз ҷумлаи ин аз осор мебошанд. Дар романи таърихӣ «Мунтасир»-и Аброр Зоҳир, ки дар шумори ин осор қарор дорад, нағну ғурури миллий ва кӯшишу қорнамоиҳои охири намоёндаи сулолаи Сомониён – Абуиброҳим Исмоил барои эҳёи дубораи ин давлати миллий шарҳу тафсир ёфтааст. Дар баробари ин, ба қалами ӯ чанд

асари дигар низ тааллуқ мегирад, ки масоили мухталифи таъриху гузаштаи миллат дар онҳо таҷассум ёфтаанд. Ҳарчанд то кунун роҷеъ ба намунаҳои мухталифи насри бадеии таърихӣ таҳқиқоти мухталифе ба қалам омадаанд, вале роҷеъ ба ин навъ осори нависанда Аброр Зоҳир паҷуҳише ҷудогона ба сомон нарасидааст. Дар иртибот ба мавзуи мазкур месазад хотиррасон кард, ки на танҳо ба насри таърихӣ ӯ, ҳамчунин, ба осори дигари адиб то ҳол нақди адабии муосири тоҷик баҳои воқеию зарурӣ надодааст. Аз ин лиҳоз, мубрамаи ва муҳимияти мавзуи илмӣ мазкур дар он зоҳир мегардад, ки бозтоби чехраҳои адабию таърихӣ дар эҷодиёти Аброр Зоҳир, хоса дар романҳои таърихӣ ӯ, бори аввал мавриди таҳқиқ ва баррасӣ қарор гирифта, бад-ин васила мавқеи адиб дар адабиёти муосири тоҷик ва маҳорати ӯ дар таълифи осори насри бадеии таърихӣ муайян карда мешавад.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯ. Роҷеъ ба зиндагинома ва осори адабии Аброр Зоҳир, вежагиҳои хунариву мавзуии таълифоти ӯ, хоса романҳои таърихӣ вай дар адабиётшиносии тоҷик то кунун таҳқиқоти мукамал, дар шакли диссертатсия ё монографияи илмӣ, ба анҷом нарасидааст. Ба ҷуз баъзе ишораҳои андешаҳои донишмандони адабиётшинос, ки роҷеъ ба рӯзгор ва осори адиб дар асарҳои илмӣ-таҳқиқотӣ, тарҷумаиҳолӣ ва матбуоти даврӣ интишор гардидаанд, дигар дар ин мавзӯ кори ҷиддие ба поён нарасидааст. Он ҷӣ дар ин замина таълиф шудааст, асосан ба сурати мақола ва тақризҳои алоҳида ба қалам омадаанд. Ин ҷо дар навбати аввал метавон ба мақола ва тақризҳои адабиётшиносон Атахон Сайфуллоев [120], Шоҳзамон Раҳмонов [117], Аламхон Кӯчаров [84], Шамсиддин Солеҳов [128; 129], Шарифмурод Исрофилниё [83], Замира Улмасова [133], Майрамбӣ Нурова [114], Ҳасани Муродиён [94], Худоёрзода Рачабалӣ [138], адибон Абдулҳамид Самад [126], Хайрандеш [136;137], Маҷид Салим [122; 123], Садриддин Ҳасанзода [140], Саидчалол Саидов [119], Ҷумъа Қудус [87] ва журналистон Алишер Идизода [78; 79; 80; 81; 82], Аҳлиддини Муҳаммадрафӣ [101; 102], Ҳамро

Салимзода [121], Шералӣ Яҳёев [155], Абдурахмон Атохоча [61] таъкид варзид.

Дар баробари ин, роҷеъ ба зиндагиномаи Аброр Зоҳир дар китобҳои «Энсиклопедияи миллии тоҷик» [153, с. 68], «Ҷеҳраи Хатлон» [143, с. 171], «Адибони Тоҷикистон» [1, с. 90-91], ҳамчунин дар китоби «Таърихи Бохтуробод» [86, с. 109] маълумоти мухтасари шарҳиҳолӣ оварда шудааст, ки иттилои мазкур дар ин осор аз ҷиҳати мазмун ба ҳам қаробат доранд.

Адабиётшинос А. Сайфуллоев дар китоби «Уфукҳои тозаи наср», ки асари илмӣ-таҳқиқотӣ роҷеъ ба нақду баррасии осори насрии адибони давраи Истиқлол ба шумор меравад, дар бораи қиссаи «Мусофири ҷодаи ишқ» ва романи «Васвасаи дунё»-и Аброр Зоҳир ибрози назар намудааст. Мунаққид мазмуну моҳият ва мундариҷаи асарҳои мазкурро таҳлилу баррасӣ намуда, мавзуи онҳоро нақди вазъи сиёсӣю таърихӣ халки тоҷик дар садаи XX номидааст [120].

Замира Ёлмасова дар монографияи хеш роҷеъ ба ҷанбаи ҳунари ва мавзуи романҳои таърихӣ давраи Истиқлолият таҳқиқот анҷом дода, дар ин баробар ба мазмун ва услуби романи «Мунтасир»-и Аброр Зоҳир андешаҳои хешро баён намудааст [133].

Ба маҳорати нависандагии Аброр Зоҳир ҳанӯз дар солҳои аввали эҷодиаш Ҷонибек Ақобиров баҳои баланд дода, аз ҷумла навиштааст: «Миёни қаламкашони насли ҷавони адабиёт (-и тоҷик, Т.С.) Аброр Зоҳир намунаи барҷастаи онҳо буда, ҷустуҷӯҳои адабӣ ва талошу завқи баландаш нишонаи тавонмандӣ ва ба худ бовар доштан дар ин ҷодаи пурифтихори эҷод мебошад. Ман ба ояндаи дурахшони ӯ бовар дошта, умед бар он дорам, ки заҳматҳои самари хубе ба бор хоҳад овард» [132, с. 9].

Ба ҳамин тартиб, то ба имрӯз доир ба рӯзгор ва осори Аброр Зоҳир кори ҷомеи илмӣ сурат нагирифтааст ва таҳқиқи ҷойгоҳ ва осори фаровони нависанда дар илми адабиётшиносӣ мавзуи нав ва муҳим арзёбӣ мегардад. Дар диссертатсияи мазкур бо таъя ба ҳуҷҷатҳои шарҳиҳолӣ, донишномаҳо ва

дигар осори батабърасида рӯзгори нависанда ва осори иншонамудаи ӯ, бахусус насри таърихии адиб, мавриди таҳлилу баррасии амиқу муфассал қарор дода шудааст.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва ё мавзуҳои илмӣ. Мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ як ҷузъи корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи адабиёти тоҷики Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» буда, он дар асоси барномаи корҳои илмию таҳқиқотии кафедраи мазкур ба анҷом расидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ:

Мақсади таҳқиқот. Муаллифи диссертатсия дар назди худ мақсад гузоштааст, ки бар пояи омӯзишу баррасии осори адибону донишмандони дохилию бурунмарзӣ мулоҳизаҳои худро роҷеъ ба вежагиҳои мавзуйву ҳунарии насри таърихии Аброр Зоҳир баён намояд. Дар ин замина, ҳадафи аслии таҳқиқ муайян намудани зиндагинома, мероси адабӣ, махсусан таҳлили вижагиҳои насри таърихии Аброр Зоҳир ба шумор меравад.

Вазифаҳои таҳқиқот: Барои дар амал татбиқ намудани мақсад ва ҳадафҳои дар диссертатсия гузошташуда иҷрои якчанд вазифаҳои зерин амри муҳим ва зарурӣ ба шумор мераванд:

- таҳқиқи муфассали зиндагиномаи Аброр Зоҳир;
- таснифи мероси адабии нависанда аз рӯи жанрҳои адабӣ;
- таҳқиқ дар нақду баррасии адабпажӯҳон ва мунаққидон роҷеъ ба осори Аброр Зоҳир;
- баррасии мавзӯ ва мундариҷаи романҳои таърихии адиб;
- шеваҳои тасвири чехраҳои таърихӣ дар насри таърихии Аброр Зоҳир;
- вежагиҳои бозтоби симоҳои илмию адабӣ дар романҳои Аброр Зоҳир;

– баррасии махсусиятҳои сабқӣ, забони наср, аз ҷумла корбурди калимаву ибораҳои халқӣ дар романҳои таърихӣ адиб;

– нақш ва таъсири истифодаи осори манзум дар романҳои таърихӣ Аброр Зоҳир.

Объекти таҳқиқро пажӯҳиши осори насрии Аброр Зоҳир, махсусан романҳои таърихӣ ӯ, дар доираи рушду таҳаввули адабиёти замони истиқлол ташкил медиҳад.

Мавзӯи таҳқиқот, вежагиҳои ҳунари ва мавзӯии насри таърихӣ Аброр Зоҳир мебошад.

Асосҳои назариявии таҳқиқот. Зимни таълифи диссертатсия аз усулу равишҳои таҳқиқии назарияпардозону шарқшиносони дохилию бурунмарзӣ, амсоли Е.Э. Бертелс, С. Нафисӣ, З. Сафо, М. Баҳор, С. Шамисо, М.Ш. Кадканӣ, Ҷ. Мирсодикӣ, Ҳ. Хатибӣ, Ҳ. Размчӯ, М. Шакурӣ, А. Мирзоев, Ҳ. Мирзозода, Р. Ҳодизода, Ҳ. Асозода, Ҳ. Шарифзода, А. Сайфуллоев, Н. Салимӣ, Ш. Солеҳов, А. Набавӣ, Ҳ. Муродиён, Р. Тағоймуродов, З. Ёлмасова, С. Эмомалӣ, Р. Худоёрзода ва дигарон истифода шудааст.

Асосҳои методологии таҳқиқот. Барои таҳқиқи ҳамаҷонибаи мавзӯ усулҳои таҳлили текстологӣ, назариявӣ ва таърихӣ, ҳамчунин, таҳлили адабиётшиносии таърихӣ-муқоисавӣ мавриди истифода қарор дода шудааст.

Сарчашмаҳои асосии таҳқиқот. Аброр Зоҳир намояндаи адабиёти давраи Истиқлолият аст, ки аввалин маҳсули эҷодиаширо дар шакли ҳикоя ҳанӯз дар солҳои 90-уми асри XX дар саҳифаҳои рӯзномаву маҷаллаҳои ҷумҳурӣ ба таъб расонидааст. Аз ин рӯ, дар диссертатсия маҷмуи осори дар ин настрияҳо ба ҷопрасида ва асарҳои муҳташами ӯ, ба монанди қиссаву романҳои «Мунтасир» [18], «Муқовимат» [17], «Бозгашт» [6], «Ёри ғор» [8], «Завол» [13], «Душанбе» [11], «Дунёи бесомон» [10], «Арсаи набарди гургон» [5], «Хокпайванд» [22], «Охирин сайди сайёд» [19], «Бодоми осемасар» [47], «Ғули маҳтоб» [48], «Дунёи афсона» [49], «Ҳадя» [50] ва амсоли ин ба ҳукми сарчашмаҳои асосӣ истифода шудаанд.

Пойгоҳи асосии таҳқиқот. Пойгоҳи асосии таҳқиқотро раванди таълим ва илм дар кафедраи адабиёти тоҷики Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав», конференсияҳои донишгоҳӣ, вилоятӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ба вучуд овардаанд.

Навгонии илмӣ таҳқиқот. Дар диссертатсия бори аввал дар адабиётшиносии муосири тоҷик рӯзгор ва мероси адабии нависанда Аброр Зоҳир ба сурати мустақил ва ҷудогона мавриди таҳқиқи пажӯҳиш қарор гирифтааст. Дар баробари ин, таъйин ва таҳқиқи амиқи хусусиятҳои насри таърихӣ, тасвири симоҳои адабии таърихӣ дар эҷодиёти Аброр Зоҳир ба риштаи таҳқиқ кашида шудааст. Ҳамчунин сабабҳои ба насри таърихӣ рӯй овардани нависанда, ҳунари нависандагии ӯ дар офаридани симоҳои адабии илмӣ, равиш ва хусусиятҳои тасвири симоҳои адабии таърихӣ дар асарҳои нависанда – «Мунтасир» ва «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» бори нахуст дар адабиётшиносии тоҷик ба таври муфассал нақду баррасӣ гардидаанд. Дар қори диссертатсионӣ тасвири таърихӣ бадеият ҳамчун ҳидоятгари худшиносии миллий ва ҳифзи маърифати таърихӣ шарҳу баён ёфта, қорномаҳои чехраҳои таърихӣ дар эҷоди бадеии нависанда муайян гардидааст. Нақши асноду ҳуҷҷатҳои таърихӣ ва таҳайюлотҳои бадеӣ ҳамчун унсурҳои фаъоли тафаккури таърихӣ Аброр Зоҳир мавриди таҳқиқи баррасӣ қарор гирифта, зимнан таъсири ин аносир дар эҷоди симоҳои адабии таърихӣ муфассал тавзеҳ гардидаанд.

Нуктаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Аз ҷараёни таҳқиқи зиндагӣ ва фаъолияти эҷодии Аброр Зоҳир бармеояд, ки ӯ ҳамчун нависанда, журналист, публицист ва фарҳангшиносии сермаҳсули давраи Истиқлоли миллий эътироф гардидааст. Дар қанори ин, бо эҷоди ашъори бачагона ва афсонаҳо бо таҳаллуси Олмуҳаммад Шариф дар рушди адабиёти муосири қўдақонаи тоҷик саҳм гирифтааст.

Аброр Зоҳир ҳамагӣ 50 сол умр дид ва дар ин муддати кӯтоҳ беш аз 60 асари бадеиро дар насри муосир таълиф намуд, ки ин ҷунин осори зиёд ва эҷодиёти пурдомана дар

шумори сермахсултарин адибони даврони Истиқлоли милли қарор гирифтани ўро ба таври мушаххас бозгўй мекунад.

Мақолаву тақризҳои муҳаққиқону адибон роҷеъ ба осори насрии Аброр Зоҳир равшан месозад, ки насри ӯ шоистаи таҳқиқу пажӯҳиш буда, мавзӯи осораш тавачҷуҳи хонанда, бавежа нақду адабиётшиносии мусирро ба худ ҷалб намудааст. Донишмандону ноқидон ва нависандагон соҳибноме бар навиштаҳояш баҳои сазовор додаанд, ки ин амр аз шинохти мақоми ӯ дар таҳаввули насри муосир, бавежа насри таърихӣ паём мерасонад.

2. Шахсияти вижа ва нависандаи соҳибқалам будани Аброр Зоҳир дар он зоҳир мегардид, ки ӯ бо эҷоди асарҳои таърихӣ, ба хусус романи «Мунтасир» зиёиёни ватанро ба он даъват мекард, ки дар ин лаҳзаи бисёр ҳассос барои Тоҷикистони соҳибистиклол даст бар кор шаванд. Ӯ худ барои дигарон намунаи ибрат гардида, бо навиштани романҳои таърихӣ дар бедории миллат саҳмгузор шудааст, ки мундариҷа ва муҳтавои намунаҳои насрии таърихӣ вай шоҳид бар ин гуфтор ҳастанд.

Аброр Зоҳир дар ҷараёни таълифи романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» аз осори шоирони зиёди адабиёти классикии форсу тоҷик амсоли Абулянбағӣ, Аббос ибни Тархон, Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Абуалӣ ибни Сино, Умари Хайём, Низомии Арузии Самарқандӣ, Саъдии Шерозӣ, Ҳофизии Шерозӣ, Абдуллоҳи Ҷомӣ, Сайиди Насафӣ, Парии Ҳисорӣ ва дигарон истифода намуда, барои ғанои сабки суҳан ва шеваи баёни хеш дар ҷараёни таълифи асараш аз ин намунаҳо ҳунаромандона истифода кардааст. Корбурди намунаҳои шеърӣ суҳанварон дар баробари бозгӯии огоҳии вай аз адабиёти классикии форсу тоҷик таъмини ғанои сабки таълиф ва ороствагии калом ба мазмун ва мундариҷаи асари нависанда низ муассир омада, идомаи суннатҳои ҳоси насри адабиёти классикии тоҷикро дар ин ҷода дар эҷодиёти Аброри Зоҳир шарҳу тафсир мекунад.

Романҳои таърихии Аброр Зоҳирро аз рӯи мазмуну мундариҷа ба асарҳои таърихӣ эпикӣ, илмӣ бадеӣ ва таърихӣ сиёсӣ чудо намудан мумкин аст. Дар осори таърихӣ ӯ симоҳои мондагори илмӣ адабӣ ва фарҳангӣ сиёсӣ халқи тоҷик ба сурати бадеӣ тасвир ёфта, нақш ва мақомашро дар ҷаҳрафаринӣ дар насли бадеӣ таърихӣ бозтоб бахшидаанд.

3. Тасвири замону макон, ҳодисаю воқеаҳои асарҳои таърихӣ Аброр Зоҳир нишон медиҳанд, ки ӯ дар шумори нависандагони соҳибқаламу донишманди муосир тоҷик қарор дошта, барои таълифи чунин осори хеш маохиз ва манобеи фаровонро мутолеа намуда, бар пояи он дар коргоҳи ҳаёли худ симоҳои адабиву таърихро офаридааст.

Аброр Зоҳир дар баробари истифодаи ашъор, аз намунаҳои жанрҳои фолклорӣ низ хеле бамаврид кор фармудааст, ки онҳо барои ғанӣ гардидани сабки сухани ӯ таъсири матлуб гузошта, ба таълифот обурани бадеӣ бахшидаанд.

4. Аброр Зоҳир дар романҳои таърихӣ худ дар канори корбурди санъатҳои адабӣ, амсоли рӯзи лирикӣ, ташбеҳ, тасвир, диалог, монолог, сачъ ва ҳамчунин, зарбулмасалу мақолҳои халқӣ, калимаю ибораҳои рехтаи замони гузаштaro барои муассир афтодани каломӣ хеш ба маврид истифода кардааст. Чунин шеваи кори ӯ аз он дарак медиҳад, ки махсусиятҳои сабки таълифи осори насли таърихӣ аз ҷониби нависанда хеле хуб истифода шудаанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои ҷамъбастии диссертатсияи мазкур метавонад дар таҳқиқи насли таърихӣ дар адабиёти муосир тоҷик мавриди истифода қарор гирад. Ҳамчунин, маводи дар диссертатсия истифодашуда метавонад дар таҳқиқи масъалаҳои адабиёти муосир ва коргоҳи эҷодии адибони ҷудогона барои муҳаққиқони оянда ҳамчун замина ва ё намунаи таҳқиқ қарор гирад. Натиҷаҳои бадастомада метавонад дар шиноخت ва муаррифии бештари хунари нависандагии Аброр Зоҳир корбаст шаванд.

Аҳаммияти амалии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои таҳқиқгардида ва ё маводи алоҳидаи онро метавон дар таҳияи маводи ёрирасони таълимӣ, омода кардани китобҳои дарсии адабиёти муосири тоҷик, дастурҳои таълимӣ-методӣ, матни маърузаҳои илмӣ истифода бурд. Ҳамчунин таҳқиқи симоҳои романҳои таърихии Аброр Зоҳир дар омӯхтани ҳавзаҳои адабӣ, навиштани диссертатсияҳои илмӣ ва самтҳои омӯхтанашудаи насри таърихии замони Истиқлоли миллӣ кумаки зарурӣ хоҳад намуд.

Дарачаи эътимоднокии таҳқиқот. Натиҷаи таҳқиқот дар дарсҳои лексионӣ амалии факултети филологияи Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» истифода шудааст. Қисматҳои аз диссертатсия дар конференсияҳои илмӣ амалии байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ ва дар семинарҳои махсуси факултети филология арзёбӣ гардидааст.

Мутобиқати мавзӯи диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯи диссертатсияи мазкур ба шиносномаи ихтисоси илмӣ ва мазмуну муҳтавои он ба меъёру тартиби муқарраршудаи таълифи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯйи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик) мутобиқат менамояд.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Муҳаққиқ зимни баррасии сарчашмаҳои таҳқиқ нақшу мақоми чехраҳои адабию таърихиро дар эҷодиёти Аброр Зоҳир дар мисоли романҳои таърихии ӯ ба риштаи таҳқиқ кашидааст. Ҳамчунин ӯ дар чараёни таҳқиқ ҳунари симоофарӣ ва маҳорати тасвирнигорӣ нависанда, сарнавишти чехраҳои адабию таърихӣ ва забону услуби баёни онҳоро мавриди таҳқиқ қарор дода, хулосаву натиҷагирӣҳои ӯ дар гузоришу маърузаҳои илмӣ дар конференсияҳо, диссертатсияи таҳияшуда ва мақолаҳои интишоргардидаи ӯ инъикос гардидаанд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Диссертатсия дар ҷаласаи кафедраи адабиёти тоҷики факултети филологияи тоҷики Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав» (№3, аз 22.10.2025) мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Аз рӯи мавзӯи диссертатсия маърузаҳо дар семинарҳои илмӣ кафедра, конференсияву ҷамоииҳои илмӣ донишгоҳӣ, вилоятӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ ироа гардидааст.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Аз рӯи натиҷаҳои асосии паҷӯҳиш 11 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 6 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидааст.

Соҳтори диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, 3 боб, 9 фасл, ҳуҷҷатҳои рӯйхати адабиёт иборат буда, ҳаҷми умумии он 175 саҳифаи ҷопи компютериеро ташкил медиҳад.

МУҲТАВОИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар қисмати муқаддимаи диссертатсия масоили марбут ба мубрамиёт ва муҳимият, дараҷаи омӯхта шудани мавзӯ, ҳадаф ва вазифаҳои асосӣ, навоариҳои илмӣ, асосҳои методологӣ ва аҳамияти назариявӣ амалии он муайян карда шуда, нуктаҳои ба дифоъ пешниҳодшуда, саҳми шахсии муаллиф, сарчашмаҳои таҳқиқот, интишорот аз рӯи мавзӯ ва соҳтору ҳаҷми он ифода ёфтаанд.

Боби аввали диссертатсия «**Зиндагинома ва мероси адабии Аброр Зоҳир**» унвон дошта, аз ду фасл таркиб ёфтааст. Фасли аввали ин боб «Зиндагиномаи Аброр Зоҳир» ном дорад ва дар он рӯзгори нависанда аз замони таваллуд то даргузашт бар асоси маводи қомусҳо, таҳқиқоти марбут ба раванду ҷараёнҳои адабии давр, таърихномаҳои адабиёт ва дигар осори тарҷумаиҳолии адиб шарҳу баён ёфтааст. Таҳқиқоти анҷомёфта маълум намудааст, ки Аброр Зоҳир аз ҷумлаи нависандагоне мебошад, ки аз чунин ташаббус ва иқдомот истиқбол намуда, барои эҷоди намунаҳои насри бадеии таърихӣ иқдомоти шоистае аз сар гирифт. Ӯ бо вучуди

дар замони шуравӣ зиндагию таҳсил карданааш, дар даврони соҳибистиклолӣ ба камолоти эҷодӣ расид. Тамоми осорааш таҷассумгари тамаддуну фарҳанги ғании тоҷикон буда, саршор аз мавзуи ишқу муҳаббат ба ватани аҷодӣ ва фарҳангу тамаддуни миллӣ мебошанд.

Аброр Зоҳир таҳаллуси адабиаш буда, номи пурраи ӯ Имомов Аброр Зоҳирович мебошад. Ӯ 15-уми январи соли 1965 дар деҳаи Бохтурободи ҷамоати деҳоти Гулистони ноҳияи Вахш (ҳозира шаҳри Леваконт)-и вилояти Хатлон дар оилаи деҳқон ва шахси донишманд ба дунё омадааст. Дар бораи гузаштагон ва зиндагиномаи Аброр Зоҳир мураттибони китоби «Таърихи Бохтуробод» [86] маълумоти муфассал додаанд. Дар шарҳи воқеии зиндагонии адиб осори худи ӯ нақши муҳим доранд, зеро муҳимтарин лаҳзаҳои рӯзгори вай, ҳамчунин аҷоду авлод, аҳли хонаводааш дар навиштаҳоиаш таҷассуми барҷаста доранд.

Аброр Зоҳир маълумоти ибтидоиро дар мактаби №24-и зодгоҳаш (ҳозира МТМУ №4)-и шаҳри Леваконт гирифтааст. Ӯ дар баробари омӯзиши илму дониш ба корҳои хоҷагии деҳот низ майлу рағбат дошт ва бо ҳамроҳии падараш, ки боғбон буд, ёрӣ мерасонд. Нависанда аз айёми наврасияш, ки дар деҳа сипарӣ шудааст, хотираи ҷолибе нигоштааст: «Дар аҳди наврасию навхатӣ вақти ман бад-ин тарз тақсиму таҷзия мешуд. Субҳона, ки хӯрдам, мерафтам ба ҷобуки пахта, нисфирӯзӣ баъди хӯрок мактаб рах мебурдам. Шом хӯрок хӯрда, ба боғ мерафтам, ки падарам он ҷо посбон буд, ба ӯ ҳамроҳӣ мекардам. Рӯзҳои дигарам ҳамчунин мегузашт. Бозиву хушиҳои наврасиро орзу мекардам» [48, с. 77].

Ҳамин тавр, Аброр Зоҳир баъди хатми мактаби деҳа омӯзиши илму донишро идома дода, соли 1984 ба факултаи филологияи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В. И. Ленин (ҳозира Донишгоҳи миллии Тоҷикистон) аз рӯйи ихтисоси забон ва адабиёти тоҷик дохил мегардад. Дар баробари таҳсил ҳамзамон ба кори эҷодӣ низ машғул шуда, як қатор ҳикояҳо таълиф менамояд. Ӯ соли 1989 донишгоҳро бо

тахассуси омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик бомуваффақият хатм менамояд.

Зиндагиномаи ибратомуз ва корномаҳои Аброр Зоҳир дар рушди фарҳангу тамаддун ва худшиносиву ҳудӯҳои насли ҷомеаи имрӯз таъсири матлуб гузоштааст. Ӯ бо фаъолияти густарда дар соҳаҳои гуногун соҳиби таҷрибаву дониши назаррас гардид. Ӯ ҳамаи заковату дониши ҷашмрас маҳорати эҷодии ӯро сайқал бахшида, боис шуд, ки аз синни ҷавонӣ ба ҳаёти мусахҳаҳои рӯзномаи вилояти «Ҳақиқати Қӯрғонтеппа» (ҳоло рӯзномаи «Хатлон») (1982) ба кор оғоз намояд. Пас аз хатми донишгоҳ дар рӯзномаи вилояти «Ҳақиқати Қӯрғонтеппа» ба сифати рӯзноманигор ба кор шурӯъ кард. Баъдан ба ҳаёти дастурдеҳи кумитаи комсомолии вилояти Хатлон (1989-1990) ва мудирӣ шуъбаи идеологии кумитаи комсомолии вилояти Қӯрғонтеппа (1990-1992) кор менамояд. Мо аз таърихи солҳои навадуми асри ХХ оғай дорем, ки кор кардан дар тамоми соҳаи илму фарҳанги кишвар ниҳоят душвору сангин буд. Аммо бо вучуди ин Аброр Зоҳир монанди дигар зиёиёни кишвар дар таъмини сулҳу субот ва илму адаби тоҷик саҳми намоён гузошт. Ӯ минбаъд фаъолияти кории ҳудӯро ҳамчун муовини раиси Созмони ҷавонони ноҳияи Бохтар (ҳозира Қӯшонӣ) (1992-1993), мудирӣ шуъбаи илм ва фарҳанги ҳафтаномаи «Адабиёт ва санъат» (1993-1994), ёрдамчии раис, сардори раёсат ва директори кинотеатри «Орлёнок», сардори Раёсати кинопрокати Иттиҳодияи ҷумҳуриявии кино ва видеои «Тоҷикино» (1994-1998) идома додааст. Аброр Зоҳир ҳамчун корманди ботаҷрибаи соҳаи синамои тоҷик оид ба рушду тавсеаи он чунин ибрози назар дорад: «Индустрияи кино дар олам на танҳо ба фазои васеу беҳадду сарҳадш, балки бо бозори озоду бояш шуҳрат дорад. Касе, ки зимони роҳбарии ин соҳаро ба даст мегирад, набояд ором нишинад, дар ҳоле ки риштаҳои ба ҳам пайвастан, шабакаҳои соҳа бо андак беаҳамиятӣ гусастанаш мумкин аст» [26, с. 4].

Аброр Зоҳир дар вазифаҳои муҳими роҳбарӣ ҳамчун директори генералии киностудияи «Тоҷикфилм» (2004-2005), сармутахассиси шуъбаи иттилоотию таҳлилии Дастгоҳи иҷроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2005-2007) ва директори китобхонаи марказии шаҳри Душанбе ба номи Абулқосим Лоҳутӣ (2007-2012) фаъолият дошт. Ӯ дар ин муддат заҳмату меҳнати босамар намуда, шеваву роҳҳои ҳаллу фасли як қатор масъалаҳои иҷтимоии ҷомеаро дар асарҳои хеш баррасӣ ва таҳлил намудааст.

Аброр Зоҳир маҳз дар ҳамин давраи фаъолиятш бештар ба навиштани қиссаву романҳои зиёде муваффақ шуд. Ӯ аз соли 2012 то охири лаҳзаи умр дар вазифаи директори Муассисаи давлатии «Фурӯш ва паҳни китобу нашрияҳои даврӣ»-и шаҳри Душанбе кор кард. Гуфтан ба маврид аст, ки Муассисаи давлатии «Фурӯш ва паҳни китобу нашрияҳои даврӣ»-и шаҳри Душанбе соли 2012 бо пешниҳоди Аброр Зоҳир таъсис ёфт. Соли 2014 дар назди ҳамин муассиса бо иқдоми ӯ нахустин маҷаллаи илмӣ-оммавӣ ва бадеӣ-публисистӣ бо номи «Душанбе» таъсис ва ба нашр оғоз кард, ки бевосита Аброр Зоҳир аз аввалин сармуҳаррирони он ба шумор меравад.

Аброр Зоҳир як муддат бемори бистарӣ шуд ва санаи 22 ноябри соли 2015 дар шаҳри Душанбе дар синни камолоти эҷодӣ дунёро падруд гуфт. Ба қавли Шоири халқии Тоҷикистон Муҳаммад Ғоиб «Ӯ барои адабиёти миллии тоҷик дурри бебаҳо буд, аз миёни мо рафтани ӯ барои адабиёт ва миллати мо талафоти калон аст» [67, 2]. Пас аз даргузашти адиб олимону адибони шинохта дар рӯзномаву маҷаллаҳои даврии ҷумҳурӣ аз қабилӣ рӯзномаи «Ҷумҳурият» таҳти унвони «Фавти бармаҳали адиб Аброр Зоҳир», «Адабиёт ва санъат» бо номи «Аброри Зоҳир», «СССР» ва «Хатлон», «Фавти бармаҳали адиб Аброр Зоҳир» ва ғайра дар бораи марҳум суханҳои нек изҳор доштанд.

Фасли дувуми ин боб «**Мероси адабӣ ва тамоюлҳои эҷодии Аброр Зоҳир**» ном дошта, дар он самтҳои муҳими эҷодиёти нависанда ва осори дар ҳар бахш ба қалам омада, шарҳу тафсир ёфтааст.

Ба таври кулӣ тамоюлҳои эҷодии Аброри Зоҳирро чунин дастабандӣ намудан мумкин аст:

1. Эҷоди осори мансур;
2. Филмноманависӣ
3. Мунаққиди адабиёт ва синамо
4. Рӯзноманигорӣ
5. Шоири шеърҳои кӯдакона

Аброр Зоҳир дар ҳамаи навиштаҳои сабки вежа, мавзую муҳтаво ва сужету образофарии хоси ҳешро ба таври барҷаста нишон додааст. Бояд гуфт, ки Аброр Зоҳир ба гурӯҳи насли чоруми нависандагони замони истиқлол ба қатори Ҷонибек Ақобиров, Ато Ҳамдам, Абдуллоҳ Рабиев, Сорбон, Баҳманёр, Равшани Ёрмуҳаммад, Муҳаммадзамони Солеҳ ва дигарон ба шумор меравад.

Аброр Зоҳир нависандаи сермахсул буда, муаллифи 28 роман, 17 повест, 4 гротеск, 2 очерк, 5 ҳикоя 3 маҷмуаи ашъори назму насри бачагона, 1 маҷмуаи афкори панду андарз, ҳамчунин, зиёда аз 10 филмнома мебошад. Осори бамеросмондаи ӯ дар давоми 50 соли умр баёнгарии истеъдоди фитрии адиб мебошанд.

Эҷодиёти Аброр Зоҳир паҳлуҳои зиёд дошта, ӯ дар аксари навъҳои адабӣ асар офаридааст, ки роҷеъ ба ин гурӯҳи нависандагон мунаққид А. Набавӣ чунин ибрази ақида кардааст: «Ба фикри банда, яке аз тамоюлҳои асосии насри имрӯза ҳамин аст, ки нависандагони мо дар ҳамаи жанру навъҳои адабӣ асар менависанд: ҳам ҳикоя, ҳам қисса, ҳам хотирот, ҳам румон бо навъҳои, ҳам ҷеҳраҳои адабӣ, таронаҳои ғинаӣ; осори насрии ҳаҷвӣ, тамсилӣ, рамзиву сурреалистӣ, намунаҳои насри воқеъгарии муъҷизаовар ба миён омаданд. Мешавад гуфт, ки насрнависони мо дар роҳи ҷустуҷӯи қарор доранд, ки ин аз нишонаҳои хубе бояд

маҳсуб шавад» [104, 315]. Ҳикояҳои ӯ дар ҳафтаномаҳои даврӣ таҳти унвони «Интихобот» (1993), «Сӯхтор» (2001), «Одами нав» (2005), «Кӯшиш» (2005), «Муносибати одамм» (2005) ва ғайра ба таъбир мерасанд.

Мавриди зикр аст, ки Аббор Зоҳир дар эҷоди назму насри адабиёти бачагонаи тоҷик низ саҳми намоён гузошт. Ӯ якчанд маҷмуаи бачагонаи шеърро бо таҳаллуси Олмуҳаммад Шариф, ки фарогири мавзӯҳои наву ҷолиб барои кӯдакону наврасон маҳсуб меёбад, интишор намудааст.

Дар эҷодиёти Аббори Зоҳир қисса низ ҷойгоҳи хос дорад ва ҳатто аз ҷониби мунаққидон баҳои баланд ҳам гирифтааст.

Қиссаҳои навиштаи Аббор Зоҳир, ки дар маҷаллаҳои адабӣ ва шакли китоб пешниҳоди хонандагон шудааст, бо чунин номҳо маълуманд: «Як рӯзи ҳаёт» (1996), «Бармаҳида» (2000), «Таносух» (2001), «Мусофири ҷодаи ишқ» (2006), «Марги хари сиёҳ сури хари сафед» (2008), «Дуроҳа» (2009), «Мочарои қабр» (2009), «Барзах» (2009), «Ғуруби офтоб» (2009), «Пастиву баландӣ» (2009), «Бомдоди ишқ» (2009), «Бадном» (2009), «Мурофия» (2009), «Се тақдир се тасвир» (2009), «Хокпайванд» (2009), «Ганҷи арӯс» (2013), «Инфичори рух» (2013). Аббор Зоҳир дар баробари осори зикршуда дар жанри дигари насрӣ – гротеск чор асар бо номҳои «Меҳмони ноҳонда» (2000), «Ҳоки фаромӯшӣ» (2001), «Роҳ» (2001) ва «Бозор»-ро (2014) мунташир намудааст. Ҳамчунин, муаллифи очеркҳои «Қиссаи аскарӣ қаторӣ» (1997) ва «Саҳнаи дигар» (2005) низ мебошад.

Аввалин романи Аббор Зоҳир соли 2001 бо номи «Мунтасир» дар нашриёти «Адиб» аз ҷоп баромадааст. Баъдтар нависанда романҳои «Васвасаи дунё» (2002), «Душанбе» (2007), «Ракс дар сояи девори оҳанин» (2008), «Шикасти зулмот» (2008), «Мучассамаи ишқ» (2010), «Қасидаи зерӣ теғ» (2010), «Дар ҷилди одам» (2010), «Майдон» (2010), «Арсаи набарди гургон» (2011), «Нухтаи нафс» (2011), «Бозгашт» (2012), «Бозиҳои хурд дар сиёсати

бузург» (2012), «Ёри ғор» (2013), «Ибни Лодан» (2013), «Дунёи бесомон» (2013), «Охирин сайди сайёд» (2013), «Муқовимат» (2013), «Коммунист» (2014), «Ману ту ва фаришта» (2014), «Мотаи гурбаи сиёх» (2014), «Дар ҷустуҷӯи инсон» (2014), «Хокпайванд» (2015), «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» (2015), «Завол» (2015), «Буқаламун» (2015), «Таърихи беморӣ» (2015), «Тулуъ дар ғуруб» (2023)-ро эҷод кардааст.

Фасли савуми ин боб “Нақду баррасии осори Аброни Зоҳир” унвон гирифтааст. Аброн Зоҳир аз ҷумлаи сермаҳсултарин нависандагони адабиёти муосири тоҷик ба шумор меравад. Бо ин ки ӯ асарҳои ҳаҷман калони насрӣ, аз ҷумла бештар роман эҷод намудааст, аммо на ҳамаи он дар нақди адабӣ таҳлилу баррасӣ шудаанд. Аз ҷустуҷӯҳои мо маълум гардид, ки якчанд қиссаву романҳои адиб дар диссертатсияҳои илмӣ, мақолаҳо ва тақризу ёдовариҳо нақду баррасӣ шудаанд. Ҳамзамон метавон гуфт, ки танҳо перомунӣ қиссаи «Мусофири ҷодаи ишқ» ва романҳои «Мунтасир», «Бозгашт», «Васвасаи дунё», «Буқаламун», «Мучассамаи ишқ», «Арсаи набарди гургон», «Ёри ғор», «Майдон» ва «Ибни Лодан»-и Аброн Зоҳир назари муҳаққиқон ва аҳли илму адаб ба мушоҳида расиданд. Ба осори Аброн Зоҳир адабиётшиносону муҳаққиқон ва аҳли илму адаби тоҷик, аз ҷумла Атаҳон Сайфуллоев, Шохзамон Раҳмонов, Шамсиддин Солеҳов, Шарифмурод Исрофилниё, Замира Улмасова, Майрамбӣ Нурова, Ҳасани Муродиён, Хайрандеш, Маҷид Салим, Садриддин Ҳасанзода, Саидҷалол Саидов ва Алишер Идизода, Аҳлиддини Муҳаммадрафӣ, Ҳамро Салимзода ва дигарон дар рӯзномаву маҷаллаҳои илмӣ тақризу мақолаҳо интишор намудаанд. Гуфтан мумкин аст, ки нақду баррасии осори Аброни Зоҳир ҳамқадам ба таълифоти ӯ аз аввалин солҳои асри XXI ибтидо ёфтааст. Аз ҷумла, аз аввалин мақолоти арзишманд дар бораи осори ӯ навиштаи рӯзноманигор Алишер Идизода мебошад. Ӯ роҷеъ ба романи «Ракс дар сояи девори оҳанин» буда, бо номи «Аждаҳои хуфтаро кӣ бедор кард?» тақризе навиштааст.

Аброр Зоҳир дар романи психологии «Бозгашт» мавзуи рушду тараққиёти ҷомеаро ба миён гузошта, андешаҳои ҳаёти мардуми шаҳру деҳотро бо ҳам муқоиса намудааст. Вобаста ба мавзуи романи мазкур донишмандон Шохзамон Раҳмонов, Майрамбӣ Нурова, нависанда Саидҷалол Саидов ва рӯзноманигор Алишер Идизода мақолаву тақризҳо навиштаанд.

Бо вучуди назари донишмандон вобаста ба насри доманадори Аброр Зоҳир ҳанӯз ҳам масъалаҳои зарурӣ таҳлилу таҳқиқ нашудаанд. Аз натиҷаи мақолаву тақризҳои адабиётшиносон маълум мегардад, ки насри муаллиф дорои мазмуну мундариҷаи хос мебошад. Аз ин лиҳоз моро зарур аст, ба мероси адабии Аброр Зоҳир вобаста ба шакли жанрию мавзӯӣ таваҷҷуҳ намуда, онҳоро гурӯҳбандӣ намоем. Бинобар ин, зимни ҷустуҷӯии маводи матбуоти ватанӣ андешаҳои адабиётшиносони дигар низ роҷеъ ба осори Аброр Зоҳир ба мушоҳида мерасад. Мо низ дар навбати худ нуктаҳои муҳимми он андешаҳоро дар таҳқиқоти хеш истифода намудем. Ин муҳаққиқон зимни таҳлилу баррасии осори Аброри Зоҳир ҷанбаҳои таъсиргузори осори ӯро ба хонандаи имрӯз дар мақолаҳои ҷудогона таъкид доштаанд. Бо таъя ба андешаҳои боло гуфта метавонем, ки асарҳои нависанда ҳамчун ганҷе дар ҳазинаи насри тоҷик боқӣ монда, хонандаи сершумореро ба худ ҷалб намудаанд ва дар оянда низ мавриди мутолеаи густарда қарор мегиранд.

Боби дувуми диссертатсия **«Мушаххасоти насри таърихӣ дар эҷодиёти Аброр Зоҳир»** ном дошта, аз маҷмуи масоили меҳварии таҳқиқ дар ин баҳши диссертатсия дар се фасл ҷой гирифтаанд. Фасли аввали ин боб «Мавзӯ ва мундариҷаи романҳои таърихӣи Аброр Зоҳир» ном дорад. Дар солҳои 90-уми қарни XX ва даҳсолаи аввали садаи XXI бо касби Истиқлоли миллӣ дар ҷомеа андешаҳои адабии нависандагону шоиронро бештар ба сӯи арзишҳои миллӣ ва таърихӣ равона гардонид. Дар ин даврон адибон ба тасвири мавзӯҳои таърихӣ дар жанрҳои мухталифи осори насрӣ, чун

ҳикояву қиссаву романҳо рӯй оварда, осори мондагори адабиву таърихӣ таълиф намуданд.

Аброр Зоҳир дар эҷоди осори бадеӣ чун қоидаи нависандагӣ аз навиштани жанри ҳикоя шуруъ намудааст. Аз ин рӯ, мақоми ин жанри насрӣ дар ташаккул ва маҳорати нависандагии Аброр Зоҳир нақши хеле ҳамвор дошта, тозагӯиро дар иншоӣ асарҳои калонҳаҷми ӯ қиссаву роман нишон медиҳанд. Ба маҳорати нависандагии Аброр Зоҳир Шоири халқии Тоҷикистон Муҳаммад Ғоиб чунин баҳо додааст: «Аброр Зоҳир дар эҷодиёташ аслан ба дунёи ботинии қаҳрамонҳо ворид шуда, бо сабку саликаи бемонанд онро рӯйи саҳфа меорад» [67, с. 2]. Як нуктаро қайд кардан зарур аст, ки нависандаи ҳақиқатчӯ, Аброр Зоҳир ба насри таърихӣ пас аз суфта ва равон шудани истеъдоди ҳеш даст задааст. Ин матлаб шорехи он аст, ки нависанда масъулияти офаридани осори бадеии таърихиро ба ҳубӣ дарк намудааст. Бар ин асос метавон бо бовари изҳор дошт, ки ӯ дар ин ҷода роҳи нависандагоне мисли устод Садриддин Айний, Ҷалол Иқромӣ, Фотеҳ Ниёзӣ, Раҳим Ҷалил, Сотим Улуғзода, Ибод Файзуллоев ва дигаронро идома бахшидааст, ки хеле нозукона ва мӯшиқона ба ҳодисаҳои таърихӣ рӯ овардааст.

Воқеан, Аброр Зоҳир образҳои гуногунро дар робита ба бозтоби мавзӯте чун худшиносии миллӣ, ватандӯстӣ, шинохти симоҳои дурахшони илму адаб, инсондӯстӣ, омӯзиши илму ҳунар, саховатмандӣ, ҳунармандӣ, ҳифзи сарватҳои табиат ва ғайраро ба хонанда ҷолибу хонданӣ тасвир намудааст. Нависанда замону макони воқеаю ҳодисаро аз забони персонажҳо ба воситаи монологу диалог тасвир намуда, дар баъзе ҳолатҳо муаллиф шоҳиди ҳамон лаҳзаҳост, ки ин сабки ҳоси ӯ мебошад.

Аввалин романи таърихӣ Аброр Зоҳир бо номи «Мунтасир» (2001) ба нашр расидааст. Ин асар дар бораи охири намояндаи давлати Сомониён Абуиброҳим ибни Исмоил нақл мекунд, ки дар таърих бо номи Мунтасир маълуму машҳур аст. Роман аз бистунуҳ боб таркиб ёфта,

ҳаводису воқеоти он дар замони ҳукумати Сомониён, ки қаҳрамони марказии асар яке аз охири намояндагони ин хонадон буд, чараён мегиранд.

Романи таърихии «Шикасти зулмот» бошад соли 2008 тариқи нашриёти «Адиб» зери таҳрир ва бо пешгуфтори нависанда Ато Ҳамдам чоп шудааст, ки то ҳанӯз нисбати он назари илмӣ-интиқодии ноқидону адабиётшиносон ба мушоҳида намерасад. Ин роман дар ҳаҷми бисту шаш боб ба қалам омада, дар ҳар як боби он ҳаёту ғайолияти мутафаккири бузурги тоҷик Абурайҳонӣ Берунӣ батафсил баён шудааст. Бояд ёдовар шуд, ки Абурайҳони Берунӣ бо мероси илмӣ хеш аз бузургтарин алломаҳои машриқзамин ба шумор рафта, дар пешрафти улуми табиату нҷум, геология, география, таъриху фалсафа кашфиёте анҷом додаву чандин рисолаҳои илмӣ ба қалам овардааст. Ин нобиғаи бузург қариб дар ҳамаи илмҳои замони хеш назарияи хос дошт ва бештар ба дарки олами коинот машғул буд.

Бо таъя ба гуфтаҳои боло тасвири бадеию таърихии симои нобиғаи бузурги асрҳои миёна Абурайҳони Берунӣ аз замони нубуғи илмомӯзӣ то давраи ба алломаи замон расиданаш дар романи таърихии «Шикасти зулмот»-и нависанда Аброр Зоҳир инъикос шудааст. Хатти сужети асар як мавзӯро пайгирӣ менамояд, ки дар меҳвари он симои Абурайҳони Берунӣ ва муносибаташ бо устои худ қарор мегирад. «Шикасти зулмот» ном гирифтани асар беҳуда нест, чун ин унвон ба ибтикороти қаҳрамони марказии асар пайванд дорад, ки бо нури илму маърифат ва кашфиётҳои хеш зулмоти хурофоту таассубро шикаста, барои роҳ кушодан ба маърифати олами коинот иқдом намуд.

Ба таври кулӣ метавон изҳор дошт, ки мавзӯ ва мундариҷаи романҳои таърихии Аброри Зоҳир вобаста ба фарогирии рӯйдодҳои муҳталифи замонҳои таърихӣ гуногунранг буда, дар меҳвари шахсиятҳои мавриди тасвир ғазилатҳои шахсӣ, инсонӣ, начобату росткорӣ, мақоми шахсият дар пешрафти ҷомеа ва рушди авзои иҷтимоиву

фарҳангии даврон мухталиф тасвир шудаанд. Ручуъ ба таърихи гузаштаи миллат худ мавзуи аслий ва меҳвари ин осор ба шумор меравад, ки аз зовияи он рухдодҳои фаровони даврони мухталиф бо тасвири симоҳои адабиву таърихӣ, корбурди асноду арқом ва истифодаи суvari ҳаёли нависанда шарҳу баён ёфтаанд. Аз ин рӯ, бо итминон метавон изҳор дошт, ки домаи мавзуоти романҳои таърихии Аброри Зоҳир фарох буда, дар онҳо масоили мухталифи таърихӣ, сиёсӣ, фарҳангиву адабӣ шарҳу баён ёфтаанд.

Фасли дувуми ин боб «**Инъикоси чехраҳои таърихӣ дар романи «Мунтасир»**» ном дошта, нақши нависанда дар эҷоди симоҳои таърихии аҳди сомонӣ дар ин асар ба меҳвари таҳқиқ қашида шудааст. Дар ин роман персонажҳое иштирок доранд, ки аксари онҳо ба воқеаҳои таърихӣ иртибот дошта, теъдоди камашон натиҷаи таҳайюли нависанда мебошанд.

Андешаронии нависанда аз забони симоҳои роман хеле ҷолиб ва пандомӯзанд. Нависанда таъкид мекунад, ки дар масъалаи давлату давлатдорӣ ба нуруи худӣ бояд тавачҷуҳ кард. «Мунтасир» аввалин романи таърихии таълифнамудаи Аброр Зоҳир мебошад. Рӯй овардани нависанда ба навиштани таърихи ҳазорсолаи мо – тоҷикон аз он сабаб аст, ки мо баъди қарнҳои зиёд ба Истиқлоли комили давлатӣ ноил шудем ва ин рӯйдоди таърихии миллат маҳсуб ёфта, моро ба худшиносию худогоҳӣ ва ифтихори милли раҳнамун месозад. Тавре ки Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон роҷеъ ба ин масъала баён доштаанд: «Омӯхтани рӯйдодҳои таърихиву фарҳангӣ, зиндагиномаи шахсиятҳои сарсупурдаи миллат ва чехраҳои баргузидаи адабӣ имкон медиҳад, ки решаҳои худро аз гузашта дарёфт намоем, бо онҳо пайванд доштани хешро эҳсос карда, ба хоҳири номуси ватандорӣ ном ва қорнамоиҳои онҳоро аз нав зинда гардонем ва ба фарзандони халқи далерамон бо ифтихор дар бораашон ҳарф занем» [116, с. 4].

Қаҳрамони асосии асар Абуиброҳими Исмоил ибни Нух мебошад ва ӯ охири шоҳи сулолаи сомонӣ буда, барои барқарор намудани давлати шикастхӯрдаи Сомониён муддати

панҷ сол талош меварзад. Вай нек медонист, ки давлати бузургу овозадори Сомониён аз рӯйи сарватпарастию чоҳталабии баъзе намоёндагони он рӯ ба инқироз овардааст ва нисбат ба онҳо дар дили хеш нафрат мепарварид.

Ҳамчунин, дар китоб симоҳои дигаре низ тасвир шудаанд, ки дар амалиёти Абуиброҳими Исмоил–қаҳрамони асосии асар кумаку мадад расонидаанд. Аз ҷумла, дӯсти наздики ӯ Мақсуд–писари саиси дарбори Сомониён, Тоҳирӣ–муаллими аввалинаш, Муродӣ – муовини сарлашкар Арслон Балӯ, Ибни Аламдор (Ҳорис) – сардори дастаҳои ғозӣҳои Самарқанд ва дӯстдоштааш Ситора – духтари Абдуллои оҳангар мебошанд.

Нависанда дар китоби хеш воқеаву ҳодисаҳоро тавре ба риштаи тасвир мекашад, ки хонанда пас аз мутолиаи он аз асари бадеӣ дида, ба таърихӣ будани он бештар боварӣ ҳосил менамояд. Барои исботи ин сухан манзараи китобхари Абуиброҳими Исмоилро баррасӣ мекунем, ки дар асар чунин тасвир шудааст: «Китоб («Сомониён», Т.С.)-ро аз китобдор ба баҳои анбони чармин харид, ки онро аз ҷашми Қарахониён бо сад азобу мушкilot пинҳон намуда буд» [18, с. 4].

Аз ин рӯ, қаҳрамонҳои дар роман амалкунанда ба таври кулӣ метавонанд ба чор гурӯҳ ҷудо карда шаванд: 1. Тарафдорони барқароршавии давлати Сомониён; 2. Муқобилони барқароршавии давлати Сомониён; 3. Ашхосе, ки амал ё рафторашон дар назар ҳолисонаанд; 4. Шахсоне, ки барои манфиатҳои шахсӣ дар аввал ҳудро тарафдори Сомониён нишон дода, баъдан даст ба хиёнат мезананд.

Ба гурӯҳи якум: Мунтасир – шоҳзодаи Сомонӣ, қаҳрамони асосии асар; Мақсуд – писари саиси дарбори Сомониён, сарлашкар ва вазири Мунтасир; падари Мақсуд – саиси дарбори Сомониён; Ситора – дӯстдоштаи Мунтасир. Қодир, Муродӣ ва дигарон.

Ба гурӯҳи дуюм: Насри Илоқхон, Султон Маҳмуди Ғазнавӣ.

Ба гурӯҳи сеюм: Арслон Балу – сарлашқари Сомониён, Эшбой – сарвари қабилаҳои уғузҳо, Умархӯча – мулозими шох, Хоразмшох, Фоиқу Бектузун – ҳокимони Нишопур.

Ба гурӯҳи чорум: харбузафурӯш, сартарош, китобдор, дарвешон, усто Хайрӣ, усто Ҳокими Гулқор, муаллим Тоҳирӣ, Нурпеис ва дигарон.

Фасли савуми ин боб «**Тасвири симоҳои адабию таърихӣ дар романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ»** ном гирифтааст, ки дар меҳвари он офариниши чехраи бадеии шоир ва мутафаккири барҷастаи тоҷику форс Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ қарор дорад.

Аз мутолиаи романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» маълум мегардад, ки нависанда дар навиштани китоб осори илмию адабӣ ва таърихӣ замони шоир ва, ҳамчунин, асарҳои таҳқиқотӣ дар бораи рӯзгор ва осори Абдуррахмони Ҷомӣ навиштаи дигаронро низ мавриди мутолиаву омӯзиш қарор додааст. Нависанда дар навиштани чунин як романи таърихӣ маҳорати баланд нишон дода, ҳодисаю воқеаҳои дар китоб овардашро хеле ҷаззобу табиӣ тасвир намудааст. Тасвири воқеаву ҳодисаҳо ба ҳадде самимӣ ва саршор аз муҳаббат ҳастанд, ки зимни мутолеа хонанда чунин мепиндорад, ки муаллифи китоб шоядид тамоми мулоқоту вохӯриҳо, баҳсу мунозираҳо, сиёсатбозию мазҳабситезиҳои қаҳрамонҳои асари хеш ва воқифи асрор, донандаи мафкураву ақоид ва ҳамдаму ҳамрози онҳо бошад. Ин ҳама аз он дарак медиҳад, ки Аброр Зоҳир барои навиштани чунин як романи таърихӣ муддати зиёдеро сарфи омӯзишу мутолиа қарор дода, мавзӯро хуб таҳлилу таҳқиқ намудааст.

Романи мазкур аз 48 мақола ва хотима иборат мебошад. Ба назар мерасад, ки монанди расоили куҳан Аброри Зоҳир ба ҷои фасли мақоларо истифода кардааст. Тамоми воқеаю ҳодисаҳои дар китоб овардашуда дар замони зиндагонии шоир ва мутафаккири асри XV Мавлоно Нуриддин Абдуррахмони Ҷомӣ сурат гирифтаанд ва ё бевосита ба он замон аз ягон ҷиҳат иртибот доранд. Маҳорат ва ҳунари

бузурги нависандагӣ доштани Аброр Зоҳир дар заминаи ин асар дар он зоҳир мегардад, ки ӯ тавонистааст, ҳодисаю воқеаҳои замони зиндагонии шоирро дар қолиб ва ҳаҷми як асари бадеӣ ба таври барҷаста ба қалам оварад, ки барои хонанда аз ҳар ҷиҳат маълумоти фаровонро бо шеваи бадеӣ манзур мекунад. Хонанда дар чараёни мутолеаи романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» бо чеҳраҳои зиёди сиёсӣ, адабӣ ва илмӣ фарҳангии замони Мавлоно Абдуллоҳи Ҷомӣ ошно мегардад. Дар қанори тасвири симои Ҷомӣ шахсияти сиёсӣ ва адабии барҷастаи давраи Амир Алишери Навоӣ, чеҳраҳои Мирзо Улуғбек, Шохрух, Низомиддин Аҳмад, Ҳазрати Мавлоно Сайфиддини Аҳмад ва Шайхшоҳ ва дигарон аз диди нависанда бо тақия бар мутолеаи муҳимтарин манобеи ин давра ҷилваӣ равшан қасб намудаанд, ки ҳамагӣ ҳунари чеҳранигорӣ адибро бозгӯй мекунад.

Боби савуми диссертатсия **«Виягиҳои сабкии романҳои таърихӣ Аброр Зоҳир»** ном дошта, дар фасли аввали он, ки «Сабки баён ва мухтасоти забонии романҳои таърихӣ Аброр Зоҳир» унвон дорад, роҷеъ ба муҳимтарин махсусиятҳои услубӣ адиб шарҳу баён ёфтаанд. Ҳар як нависанда дорои забон ва услуби хоси худ мебошад. Аброр Зоҳир низ ҷун адиби сермаҳсули давраи Истиқлол бо вежагиҳои хоси забони осори мансури хеш таваҷҷуҳи хонанда ва аҳли таҳқиқро ҷалб намудааст. Ӯ тавассути эҷоди тасвирҳои зебо, истифодаи ташбеҳоти воқеӣ, маҷозу киноя ва зарбулмасалу мақолҳо аз забони зиндаи халқӣ тоҷик ҳудро ҳамчун донандаи хуби назокатҳои хоси забони тоҷикӣ дар осораи нишон додааст. Дар баробари ин, тавассути қорбурди ин падидаҳо забони осори хешро рангобарангӣ, ҷилои хоса ва фасоҳат бахшидааст.

Дар назари аввал истифода аз зарбулмасалу мақол, ки дар мавридҳои дигар низ ба он ишорат намудем, сабки таълифи намунаҳои насри таърихӣ адибро ҷаззоб гардонид.

Масалан, ҳангоми тасвири Мунтасир дар зиндон бо маҳбусон аз дӯст доштани Ситора меғуфт, яке аз онҳо бо тақия

ба мақоли маъруфи «Зан ҷафои сағ вафо» чунин мегӯяд: «Сода нашав, аз зан вафой нахоҳӣ дид» [18, с. 9]. Дар ҳамин ҷо қайд кардан бамаврид аст, ки дар байни мардуми мо чунин андешае роиҷ аст, ки ба зан эътимод кардан нашоёд.

Аброр Зоҳир нависандаи тасвиргаро аст ва тасвирҳои офаридаи ӯ хеле ҷолиб ва ба ҳуди ӯ хосанд. Дар назари аввал зимни эҷоди чунин тасовир ба назар мерасад, ки гӯё ӯ аз ҷаҳорҷӯби одоби баён берун рафтааст, аммо назари амиқ ин андешаро рад мекунад. «Абрувони ҳилолу лабони лоларангаш ҳусни ўро зиёдтар карда буданд, ки Исмоили шоҳзодаро мафтун намуд. Ва нигоҳаш тадриҷан ба гардани дарози зебо, ҷоки гиребони ӯ лағжида, дар пистонҳои чун себ акнун об гирифтаи духтар, ки зери пирохани таршудааш барҷаста буданд, қарор гирифт» [18, с. 11].

Дар баробари ин, нависанда зимни эҷоди асари таърихӣ «Мунтасир» аз калимаҳои лаҳҷавӣ аз қабилӣ, бохчон – зани дуюм, куталкунон – кашола карда бурдан, шалпар – хаста, монда, пучала – пажмурда ва ғайра истифода бурдааст. Ба назари мо, дар асл ин калимаҳои истифодабурдаи нависанда чандон қобили қабул ҳам нестанд ва ҳусни асарро то андозае костаанд. Чунки мо наметонем, ки ин калимаҳоро оё дар забони тоҷикӣ қарни Х истифода мешуданд ё на, ҳарчанд ин калимаҳо дар лаҳҷаҳои муосир мураввачанд. Зимни мутолеаи осори гуногуни насри он замон низ мо бо ин қабил калимаҳо вонахӯрдём. Устод Айни дар вақташ дар мавриди истифодаи ба маврид ё мувофиқи чунин калимаҳо дар насри Пулод Толис эрод гирифта, дар номае аз худ ба ӯ роҷеъ ба ҳикояи вай «Студентшавандаҳо» изҳори ақида намуда буд, ки воқеан на ҳамаи чунин калимаҳо мувофиқи мақсад истифода мешаванд. Бахусус, дар ҳоле, ки сухан дар бораи насри таърихӣ меравад.

Пас аз таҳқиқу баррасӣ гуфтан мумкин аст, ки Аброр Зоҳир дар романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» калимаҳои шевагиرو бамаврид истифода намудааст, ки дар забони гуфтугӯии мардуми тоҷик роиҷанд. Вожаҳои истифодашудаи шевагӣ дар асар на танҳо ҳоси маҳалли нависанда мебошанд, балки

сокинони аксар минтақаҳои кишварамон низ онҳоро хуб доништа, дар гуфтугӯ истифода мебаранд. Муаллифи роман калимаҳои шевагиро вобаста ба мазмуну моҳияти матн ба назар гирифта, онҳоро дар романи хеш кор фармудааст.

Фасли дувуми боби савум **«Истифодаи шеър дар романҳои «Мунтасир» ва «Чилои чоми Чомӣ»** ном дорад. Дар ин фасли рисола кӯшиш ба харҷ рафт, ки истифодаи шеър дар романи «Мунтасир» мавриди таҳқику пажӯҳиш қарор дода шавад. Ёдовар бояд шуд, ки хонандаи тоҷик аввалин маротиба бо шеърҳои Мунтасир ҳамчун шоири замони Сомониён тавассути китоби «Ашъори ҳамасрони Рӯдакӣ» (1958) ошноӣ пайдо карда буд.

Романи «Мунтасир» бо вучуди асари таърихӣ буданаш, дар он шеърҳои шоирони гузашта ва муосирони Мунтасир мавҷуд мебошанд. Масалан, дар китоб шеъри адиби замони қадим чун Абулянбағӣ Аббос ибни Тархон (асрҳои 7-8 м.) ва ашъори шоирони замони Сомониён ба монанди Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ (858-941), Форобӣ (873-950), Абумузафари Балхӣ, Абулмуайяди Балхӣ (ним. ав. а. X), Муродӣ (ним. ав. а. X), Абумансурӣ (ваф. 963), Абулқосим Фирдавсӣ (934-1020), Унсурӣ (968-1040), Фаррухӣ (977/981-1038) ва Абуалӣ ибни Сино (980-1037) ба ин ё он муносибат истифода гардидаанд.

Инро ҳам бояд зикр намуд, ки дар роман байтҳои «Зи шири шутур хӯрдану сусмор»-и Абулқосим Фирдавсӣ дар саҳифаҳои 82 ва 107 такроран омадааст ва хуб мебуд, ки дар мавриди дуҷум муаллиф ягон байти дигари шоирро иқтибос мекард. Дар оянда агар романи «Мунтасир» бознашр шавад, матни китобро аз назари таҳрири ҷиддӣ гузаронида, фикру ақидаҳои мунаққидону хонандагон низ перомуни беҳтар гардидани он ба назар гирифта шавад.

Дар умум, таҳқиқи оморӣ нишон дод, ки дар романи «Мунтасир» дар 14 маврид порчаҳои шеърӣ оварда шудааст. Абёти дар роман истифодашуда, дар маҷмӯъ аз 41 байт иборат мебошанд. Матни шеърҳо ба истисноӣ чанд байт, асосан, аз шоирони замони Сомониён интихоб гардидаанд, ки

мансубияти онҳо ба шоирон ба таври зайл аст: Аз Абулянбағӣ 1 шеър (2 байт), Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ 6 шеър (11 байт), Абулмуайяди Балхӣ 1 шеър (1 байт), Абулқосим Фирдавсӣ 2 шеър (4 байт), Имораи Марвазӣ 1 шеър (2 байт), Фаррухӣ 1 шеър (3 байт), Мунтасир 4 шеър (14 байт) ва 1 шеър (4 байт), ки муаллифаш маълум нагардид. Нависанда тавонистааст, ки шеърхоро вобаста ба мазмуну муҳтавояшон дар мавридҳои муносиб дар асар ҷой диҳад.

Дар романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» бошад нависанда барои рангорангии асари хеш аз ашъори шоирон фаровон истифода намояд. Муаллиф дар роман дар 92 маврид дар ҳаҷми 285 байти шоиронро истифода намудааст. Дар роман аз ҳама зиёд шеърҳои Абдурраҳмони Ҷомӣ (170 байт), Камолиддин Камолиддини Биноӣ (39 байт) ва Алишери Навоӣ (31 байт) истифода гардида, аз шоирони дигар нисбатан камтар (аз 1 то 7 байтӣ) намуна оварда шудаанд.

Шеърҳои дар асар овардашуда дар чор шакли шеърӣ: ғазал (133 байт), маснавӣ (115 байт), китъа (24 байт) ва рубоӣ (16 байт) навишта шудаанд, ки муаллифи роман онҳоро аз девони шоирон ва дигар маъхазҳо баргузидааст. Порчаҳои шеърӣ дар боло овардашуда аксарияташон моли Абдурраҳмони Ҷомӣ буда, ақалли онҳо аз шоирони дигаранд. Шеърҳо аз ҷониби шоирон ҳангоми муборакбодӣ, назирагӯӣ, номанигорӣ ва ғайра ҳолатҳо иншо гардидаанд ва нависанда онҳоро ба ҳатти сюжети асар чунон мувофиқ кардааст, ки хонанда аз бадеият дида, бештар ба воқеият доштани онҳо боварӣ ҳосил менамояд.

Ҳасли савуми боби савум «**Мавқеи зарбулмасалу мақол дар романҳои таърихӣ Аброр Зоҳир**» ном дорад. Яке аз унсурҳои муҳими таъмини ғаномандии забони тоҷикӣ корбурди зарбулмасал ва мақолҳои халқӣ дар таркиби осори бадеӣ ба шумор меравад. Аброр Зоҳир дар романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» дар баробари калимаҳои шевагӣ, ҳамчунин, зарбулмасалу мақол ва ибораҳои рехтаи халқиро низ фаровон

истифода карда, аз ин роҳ дар таҳкими сабки сухани хеш иқдом намудааст.

Аброр Зоҳир ҳам монанди дигар адибони тоҷик дар осори насрии хеш, аз ҷумла дар романҳои таърихӣ «Мунтасир» ва «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» зарбулмасалу мақолҳои халқиро фаровон истифода кардааст. Чунончи, ҳангоми мутолиаи романи таърихӣ «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» мо ба зарбулмасалу мақол ва ибораҳои рехтаи халқӣ зиёд рӯ ба рӯ мешавем, ки муаллиф онҳоро барои муассир шудани забони роман мавриди истифода қарор додааст. Чунончи, дар фасли «Ҳайрати устод» нависанда гуфтугӯи байни панҷ тан толибилмони пешқадами мадрасаҳои «Низомия» ва «Дилкаш»-и Ҳирот (Ҳусайн, Шамсиддин, Довуд, Муиниддин ва Ҷомӣ) бо мударрис Мавлоно Ҷочармӣ руҳодаро тасвир намуда, аз забони Ҷочармӣ дар хусуси аз дигарон дар донишомӯзӣ бартарӣ доштани онҳо чунин ҷумлае овардааст: «Замоне буд, ки дар ин қаламрав як муллои босаводно намеёфтем, имрӯз сафи донишмандон афзудааст. Даъвогарон низ кам нестанд, ҳарчанд миси аксари онҳоро баровардаед» [23, с. 8].

Дар ҷумлаи боло ибораи рехтаи «миси аксари онҳоро баровардаед» ба маънои «сирри касе ё чизро ошкор шудан» [175, с. 641] кор фармуда шудааст. Нависанда ба ҷойи он ки шумо дар донишмандӣ дигаронро мағлуб кардаед гӯяд, ӯ ибораи зебои болоро истифода намуда, бо ҳамин сухани худро обуранги бадеӣ бахшидааст.

Дар ҷойи дигари роман мақоли халқӣ «тарки одат амри маҳол»-ро нависанда хеле муносибу мувофиқ кор фармудааст. Дар фасли «Ҳашми Шохрух» ҳангоме ки Улуғбек аз ҳучуми узбекони шимоли Самарқанд шикаст хӯрда, як қисми лашкарро талаф дода, бештари аспҳои ҷангиро ба душман монда мегурезад, Шохрух аз нобарории писараш дар ғазаб шуда, бо писари дигараш Бойсунғур ин ҳодисаро муҳокимакунон чунин ибраз медорад: «Ман аз кори Улуғбек, ки соли 1414 ба Фарғона лашкар кашида, худсарона писари

бародарам Умар Шайхро, ки саркашиҳои беақлона дошт, суронда, худро ғолиб эҳсос мекард, ба шигифт омадам, охир ӯ ба Самарқанд пас гашта гумон намекард, Аҳмад кушунҳои дар Фарғона мондаи ӯро торумор карда, боз мавқеи пештараи худро ишғол менамояд. Ман ба ӯ гуфта будам, минбаъд худсарӣ накунад, аммо тарки одат муҳол будааст» [23, с. 10].

Ҳамин тавр, Аброр Зоҳир дар романи таърихии «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» дар баробари калимаҳои шевагӣ, ҳамчунин, зарбулмасалу мақол ва ибораҳои рехтаи халқиро ба таври фаровон кор фармудааст. Адиб дар ин асар кӯшиш намуда, ки бо истифодаи зарбулмасалу мақол, ибораҳои рехта ва унсурҳои гуфтории халқӣ, ҳамчунин, барои ҷалби таваҷҷуҳи хонанда ва муассир афтодани шеваи баён дигар санъатҳои бадеиро низ мавриди истифода қарор диҳад.

ХУЛОСА

Таҳқиқу баррасии романҳои таърихии Аброри Зоҳир бармеояд, ки ӯ дар таълифи ин намунаи наср иқдоми шоистае дар идомаи нависандагони маъруф дар даврони истиқлоли миллӣ кардааст, ки мақомашро дар рушди ин навъи наср бозгӯӣ мекунанд. Дар умум, аз пажӯҳишҳои меҳварҳои асосии таҳқиқот мо ба натиҷаҳои муайяне расидем, ки онҳоро ба ҳукми хулосаҳои диссертатсия чунин зикр хоҳем намуд:

1. Аброр Зоҳир аз ҷумла сермаҳсултарин адибони тоҷики даврони Истиқлоли миллӣ буда, бо вучуди кӯтоҳии умр, осори фаровон ва гаронарзиши бадеӣ ба мерос гузоштааст. Бахусус, романҳои таърихии ӯро метавон ба қатори беҳтарин асарҳои тоҷикии даврони муосир шомил намуд. Ин осори ӯ, ки ба рӯзгору пайкори шахсиятҳои барҷастаи таърихӣ бахшида шудаанд, дар тарбияи ахлоқии ҷавонону наврасон таъсиргуздор буда, барои баланд бардоштани ҳисси ватандӯстӣ ва худшиносии онҳо манфиатовар хоҳад буд [1-М].

2. Дар маҷмӯъ, осори таълифнамудаи Аброр Зоҳир беш аз 60 асарро дар бар гирифта, аз онҳо 28 роман, 4 гротеск, 17

повест, 2 очерк, 5 ҳикоя, 3 маҷмуаи ашъори назмию насрии бачагона, 1 маҷмуаи афкори панду андарз ва зиёда аз 10 филмнома мебошад. Мавҷудияти ашъори бачагона ва афсонаҳо аз он дарак медиҳад, ки нависанда дар рушди адабиёти кӯдаконаи тоҷик саҳми муҳим гузоштааст [2-М].

3. Чехраҳои дар романи «Мунтасир» амалкунандаро метавон ба чор гурӯҳ ҷудо намуд: 1. Тарафдорони барқароршавии Давлати Сомониён. 2. Муқобилони барқароршавии Давлати Сомониён. 3. Ашхосе, ки амал ё рафторашон дар назар ҳолисонаанд. 4. Шахсоне, ки барои манфиатҳои шахсӣ дар аввал худро тарафдори Сомониён нишон дода, баъдан даст ба хиёнат мезананд [9-М].

4. Дар романи «Мунтасир» саҳнаҳои драмавӣ, диалогҳои трилог ва гуфтугӯҳои персонажҳо зиёд истифода шуда, нависанда тавассути онҳо олами ботинӣ, ҳолати руҳӣ ва фикри андешаҳои қаҳрамонҳои асарашро ба хонанда мустақиман расонидааст. Саҳнаҳои драмавӣ дар асар истифодашуда романи таърихиро бештар ба асарҳои саҳнавӣ наздик намудааст [4-М].

5. Дар ин роман дар 14 маврид 41 байти шоиронро мавриди истифода қарор додааст. Матни шеърҳо дар романи «Мунтасир» ба истиснои чанд байт, асосан аз шоирони замони Сомониёнанд: Абулӣбағӣ 1 шеър (2 байт), Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ 6 шеър (11 байт), Абумуайяди Балхӣ 1 шеър (1 байт), Абулқосим Фирдавсӣ 2 шеър (4 байт), Имораи Марвазӣ 1 шеър (2 байт), Фарруҳӣ 1 шеър (3 байт), Мунтасир 4 шеър (14 байт) ва 1 шеър (4 байт), ки муаллифаш маълум нагардид [4-М].

6. Нависанда тавонистааст, ки шеърҳоро вобаста ба мазмуну муҳтавоашон дар мавридҳои муносиб дар асар ҷой диҳад. Шеърҳои мазмунӣ ошиқона доштаре ҳангоми суҳб дар бораи маҳбубааш – Ситора рафтаи оварда, он сурудахоеро, ки дорои мазмунӣ ҷанговаронаанд, дар аснои рафти ва шеърҳои мазмунӣ маъноси доштаре вақтҳои шикасту нобарорҳои Мунтасир овардааст [4-М].

7. Нигоранда дар романи «Мунтасир» аз ҷониби қаҳрамонҳои асосию ғайриасосӣ, ба ин ё он муносибат матни номаҳои навиштаи онҳоро низ меорад. Ҳарчанд мутуни мазкур асосан ба қалами худи ӯ тааллуқ доранд, дар умум ривочи суннатҳои номанигории классикиро бозгӯӣ мекунанд. Аз ин рӯ, романи «Мунтасир»-ро аз рӯйи мазмуну муҳтавоаш метавон асари таърихӣ, эпикӣ, эпикӣно ишқӣ ва ишқӣно адабӣ номид, ки унсурҳои мазкур дар таркиби асар моро ба ин натиҷа мерасонад [9-М].

8. Нависанда ҳангоми таълифи романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» бо истифода аз арқои таърихӣ ва осори илмӣно бадеӣ симои воқеии Абдурраҳмони Ҷомӣро тавонистааст, ки бо рангу бори бадеӣ инъикос намоёнд [5-М].

9. Адиб барои рангорангии муҳтаво ва мундариҷаи романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» дар 92 маврид дар ҳаҷми 285 байт шеърро истифода намудааст. Нависанда аз ҳама зиёд шеърҳои Абдурраҳмони Ҷомӣ (170 байт), Камолиддини Биноӣ (39 байт) ва Алишери Навоӣро (31 байт) истифода карда, аз шоирони дигар нисбатан камтар (аз 1 то 7 байтӣ) намуна овардааст. Шеърҳои дар асар зикршуда асосан аз чор шакли шеърӣ: ғазал (133 байт), маснавӣ (115 байт), китъа (24 байт) ва рубоӣ (16 байт) таркиб ёфтаанд, ки муаллифи роман онҳоро аз девони шоирон ва дигар маъхазҳо баргузида ва аз ҷониби шоирон ҳангоми муборакбодӣ, назирагӯӣ, номанигорӣ ва ҳолатҳои дигар иншо гардидаанд [5-М].

10. Муаллиф дар романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» симои Мирзо Улуғбекро ҳамчун шахси илмдӯсту донишпарвар, хайрхоҳ, ҳомии донишмандону ҳунармандон; шоҳи мустақил, бетамаъ, хирадманду дур аз ғапҳои атофиён; ҳоким ва шахси зиёӣ, донишманд, адабпарвару ободгар; нафраткунандаи ҷангу ҳарб, ғасби сарзамини ҳамсояҳо, ситезанда бар шайхону фақеҳони рӯёкор, ишратпараст, хурофотпарасту мутаассиб; бунёдгузори мадраса, расадхона ва марказҳои илмӣ; олими ситорашинос ва кашшофи ситораи нав; дар миёни аҳли илму адаб ҳамчун шоири тоҷикзабон

эътирофшуда; дар муҳити забони тоҷикӣ тарбияёфта, ба ривочи забону фарҳанг ва суннатҳои форсиҷаҳодон мусоидаткунанда; Абдуллоҳи Чомиро барои «Ҳамса»-нависӣ ташвиқкунанда; аз адабиёт ва таърихи гузаштаи тоҷикон хуб баҳраварбуда; муаллифи хотираҳо ва рисолаи илмӣ «Китоби ситораҳо»; ба ғалбини хуроғотпарастӣ нафратдошта ва аз рӯи илму мантиқ амалкунанда; мубатлои васваси тоҷу тахталабӣ ва ҳариси дунёгашта; аз дур шудан аз илму дониш пушаймонгашта тасвир намудааст, ки дар ин ҳол нуфузи таҳайюли бадеӣ бар воқеият мушоҳида шуда, арзиши асарро афзудааст [5-М].

11. Сабаки насри бадеи таърихӣ нависанда ба воситаи истифода аз аносири забони зиндаи халқ, саноеи бадеӣ, вожаҳои нодир, зарбулмасалу мақол ғановати бештар ҳосил намудааст. Нависанда кӯшидааст, ки аз вожагон роиҷ дар лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ низ ба қор гирифта, ҳатто дар амри эҳёи онҳо дар сурати нав ва ҳамчун калимоти нодири забони адабиёти классикӣ иқдом намояд [8-М].

12. Дар баробари чунин дастовардҳо дар забони осори насри таърихӣ нависанда бархе камбудии забонӣ, аз ҷумла номувофиқатии матолиб бо воқеияти замон, шарҳи нодурусти мафҳум ва истилоҳот, афтодагӣҳо дар ашъор ва шакли дақиқи шеър истифода нашудан ба ҷашм мерасанд, ки гоҳо маврид ба манзараи куллии сабаки асар таъсир гузоштаанд [8-М].

Тавсияҳо барои истифодаи амалии натиҷаҳо:

Оид ба мавзӯи мавриди назар то ба ҳол таҳқиқи ҷиддӣ ва дар шакли қори алоҳида пажӯҳиш сурат нагирифтааст, ба ҳамин хотир метавон чунин тавсияҳоро пешниҳод намуд:

1. Муҳтавои диссертатсия барои муҳаққиқону пажӯҳишгарон имкон фароҳам меорад, то роҷеъ ба романҳои таърихӣ Абдуллоҳи Чомиро маълумоти муфасссал ҳосил намуда, дар оянда дар таҳқиқи бештари эҷодиёти ӯ истифода намоянд, зеро дар ин таҳқиқот асосан мо ду романи

нависандаро ба таҳқиқ кашидаем ва осори дигари вай ба таҳқиқи амиқ ниёз доранд.

2. Маводи таҳқиқ дар муқобалаву муқоисаи нусхаҳои ашъори шоироне, ки дар романҳои адиб зикр шудаанд, судманд аст, чунки гунаҳои мухталифи ашъор ба кор рафтаанд ва таҳқиқи матншиносии ашъор ва сарчашмаҳои он аз аҳамият холӣ нест.

3. Аз мабоҳисе, ки дар диссертатсия фароҳам омадааст, метавон дар таҳқиқоти минбаъдаи романҳои таърихӣ адабони муосири тоҷик истифода кард.

4. Аз пажӯҳиши мавзуии романҳои таърихӣ Аброр Зоҳир маълум гардид, ки муҳаққиқони ҷавон дар оянда, аз дигар паҳлӯ, нусхашиносӣ, забоншиносӣ, тазкиранигорӣ ва амсоли инҳо низ метавонанд осори насрии адибро мавриди истифода қарор диҳанд.

5. Аз маводи диссертатсия метавон дар таҳия, ғирдоварӣ ва тадвини фарҳанги истилоҳоти таърихӣ адабиётшиносӣ баҳра бурд.

6. Романҳои таърихӣ Аброр Зоҳир дар омӯзишу баррасии таърихи давлати Сомониён ва хонадони Манғитиён, зиндагӣ ва марҳилаҳои эҷодии Мавлоно Абдурахмони Ҷомӣ маводи илмӣ фароҳам меорад, ки аз он дар ҷараёни таълими дарсҳои таърихи адабиёти тоҷик, таърих ва фарҳангшиносӣ истифода намудан мумкин аст.

7. Матолиби диссертатсия метавонад дар таълифи кутуби илмӣ ва дарсии таърихи адабиёти муосири тоҷик, нақди адабӣ, сабқшиносӣ, таҳияи дастурҳои методӣ барои муҳаққиқону мутахассисони соҳаи адабиётшиносӣ истифода шавад.

8. Маводи диссертатсия дар оянда барои тасҳеҳу наشري матнҳои нисбатан саҳеҳ ва камғалати романҳои «Мунтасир» ва «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» истифода шаванд, зеро чунин зарурат имрӯз фароҳам омадааст.

**МУҚАРРАРОТИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТИ
ДИССЕРТАТСИОНӢ ДАР ИНТИШОРОТИ ЗЕРИНИ
МУАЛЛИФ ИНЪИКОС ЁФТААНД:**

**I. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои илмӣ
тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд:**

[1-М]. Турахонов, С.А., Ҳасани Муродиён. Фарҷоми ишқи хомпази пухтапиндор / С.А. Турахонов, Муродиён Ҳасан // Паёми Донишгоҳи давлатии Қўрғонтеппа ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2018. – №1/1(51). – С. 16-21. ISSN 2663-5534

[2-М]. Турахонов, С.А. Аброр Зоҳир – нависандаи сермаҳсули даврони Истиқлол / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2019. – №1/3(65). – С. 20-24. ISSN 2663-5534

[3-М]. Турахонов, С.А. Осори публитсистии Аброр Зоҳир / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2021. – №1/3(89). – С. 51-55. ISSN 2663-5534

[4-М]. Турахонов, С.А. Истифодаи шеър дар романи «Мунтасир» / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2021. – №7. – С. 228-233. ISSN 2413-516X.

[5-М]. Турахонов, С.А. Симои Ҷомӣ дар романи таърихӣ / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2022. – №4. – С. 187-195. ISSN 2413-516X.

[6-М]. Турахонов, С.А. Мавзуи романҳои таърихӣ Аброр Зоҳир / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2025. – №1/3(137). – С. 68-74. ISSN 2663-5534

II. Мақолаҳо ва фишурдаи интишорот дар мачмуаҳои дигар:

[7-М]. Турахонов, С.А. Оормонномаи таърихии миллат / С.А. Турахонов // Ҷумҳурият. – №15(24122), аз 22 январӣ соли 2021.

[8-М]. Турахонов, С.А., Худоёрзода Р., Калимаҳои шевагӣ ва зарбулмасалу мақол дар романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» / С.А., Турахонов, Р. Худоёрзода // Меҳровар. – 2022. – №3(41). – С. 30-31.

[9-М]. Турахонов, С.А. Тасвири симои бадеӣ-таърихии Мунтасир дар романи «Мунтасир»-и Аббор Зоҳир / С.А. Турахонов / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ таҳти унвони «Мавлоно ва ҷаҳони муосир» (27-28 апрели соли 2023). – С. 216-223.

[10-М]. Турахонов, С.А. Инъикоси симоҳои таърихӣ дар романи «Мунтасир»-и Аббор Зоҳир ва воқеияти он дар китоби «Тоҷикон»-и Бобочон Ғафуров / С.А. Турахонов / Маводи конференсияи илмӣ-назариявии ҷумҳуриявӣ бахшида ба 115-солагии академик Бобочон Ғафуров дар мавзӯи «Бобочон Ғафуров – муаррифгари таърих ва тамаддуни тоҷикон», аз 16 декабри соли 2023. – С. 193-196.

[11-М]. Турахонов, С.А. «Ёри ғор» – асари бадеии таърихӣ / С.А. Турахонов // Хатлон. – №66(10951), аз 22 октябри соли 2025.

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ
УЧРЕЖДЕНИЕ «БОХТАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ НОСИРА ХУСРАВА»**

УДК: 891.550
ББК: 83.3 Тадж
Т-86

На правах рукописи

ТУРАХОНОВ САЛОХИДДИН АБДУРАХМОНОВИЧ

**ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ И ТЕМАТИЧЕСКИЕ
ОСОБЕННОСТИ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПРОЗЫ
АБРОРА ЗОХИРА**

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание ученой степени доктора философии
(PhD) по специальности 6D020500 – Филология
(6D020501 – Таджикская литература)

БОХТАР – 2025

Диссертация выполнена на кафедре таджикской литературы Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава.

Научный руководитель: **Худоёрзода Раджабали Сара**, кандидат филологических наук, доцент кафедры методики преподавания таджикского языка и литературы Бохтарского государственного университета имени Носира Хусрава.

Официальные оппоненты: **Сироджиддини Эмомали**, доктор филологических наук, профессор кафедры теории и современной персидско-таджикской литературы Таджикского национального университета;

Зульфьев Гадомад Нурмадович, кандидат филологических наук, доцент кафедры таджикской литературы Кулябского государственного университета имени Абуабдулло Рудаки.

Ведущая организаия: **Институт таджикского языка и литературы имени Абуабдулло Рудаки, НИАТ.**

Защита диссертации состоится 7 марта 2025 года в 11:00 часов на заседании диссертационного совета 6D.КОА-088 при ГОУ «Дангаринский государственный университет» (Республика Таджикистан, Хатлонская область, Дангаринский район, Центральная улица 25, зал учёного совета университета).

С диссертацией и авторефератом можно ознакомиться в библиотеке ГОУ «Дангаринский государственный университет» и на сайте www.dsu.tj.

Объявление о защите диссертации размещено на официальном сайте ВАК при президенте Республики Таджикистан www.vak.tj.

Автореферат разослан « ____ » _____ 2025 г.

Ученый секретарь

диссертационного совета,

кандидат филологических наук: **Шаробова М.К.**

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Литературные произведения, особенно историческая проза, играют важную и действенную роль в современной таджикской литературе как важное средство воплощения событий прошлого и отображения выдающихся исторических деятелей нации. В композиции прозаических жанров, таких как рассказы, повести, романы и другие литературные формы, написанных в этот период, основное внимание уделяется исторической ценности и значимости, национальному самосознанию. Хотя историческая проза сформировалась по инициативе мастера Садриддина Айни и была продолжена в советское время такими писателями, как Джалол Икрами, Сотим Улугзода, Рахим Джалил и другими, она вступила в новый этап своего развития в эпоху национальной независимости. Эти события в первую очередь зависят от важных политических и культурных государственных мер, особенно от празднования крупных исторических дат и судеб выдающихся литературных деятелей.

Современным таджикским писателям в эпоху национальной независимости, опираясь во многом на национальное мышление и историческую память, удалось написать ряд интересных и влиятельных исторических повестей и романов. В частности, в честь мужественных и патриотических усилий основателя государства Сомони Исмаила Сомони и празднования 1100-летия этого национального государства в нашей стране написано и издано множество образцов историко-литературной прозы, в том числе произведения Мухаммадзамони Салеха «Девори Хуросон» («Стена Хуросона») (1999), Абнора Зохира «Мунтасир» («Победитель») (2001), Юсуфджона Ахмадзода «Хафт рӯё» («Семь мечты») (2001), Туйчи Мирзоди Рашти «Тулуи хуршед» («Восход солнце») (2003), Бароти Абдурахмон «Куруши Кабир» («Великий Кир») (2006), Давлатшахи Тохири «Ситораи Рудак» («Звезда Рудака»)

(1997). В историческом романе «Мунтасир» («Победитель») Аброра Зохира, который находится на ряду вышеназванных произведений, объясняются и интерпретируются национальная честь и гордость, а также усилия и подвиги последнего представителя династии Саманидов - Абу Ибрагима Исмаила - по возрождению этого национального государства. В то же время он является автором ряда других произведений, отражающих различные вопросы истории и прошлого страны. Хотя были проведены различные исследования различных образцов исторической фантастики, отдельного исследования этого типа произведений писателя Аброра Зохира не проводилось. Не только его историческая проза, но и другие его произведения до сих пор не получили должной и необходимой оценки со стороны современных таджикских литературоведов. В этой связи актуальность и значимость данной научной темы выражается в том, что впервые изучено и обсуждено отражение литературных и исторических деятелей в творчестве Аброра Зохира, особенно в его исторических романах, тем самым определена позиция писателя в современной таджикской литературе как успешного писателя в создании произведений исторической прозы.

Степень изученности темы. Что касается биографии и литературного творчества Аброра Зохира, художественных и тематических особенностей его произведений, особенно исторических романов, то в таджикском литературоведении до сих пор не создано комплексного исследования в форме диссертации или научной монографии. За исключением отдельных намеков и размышлений литературоведов относительно жизни и творчества писателя, нашедших отражение в научных исследованиях, переводах и периодических изданиях, никаких других серьезных работ по этой теме не выполнено. На эту тему в основном писали в форме отдельных статей и обзоров. Здесь, прежде всего, можно сослаться на статьи и рецензии литературоведов Атахона Сайфуллоева [120], Шохзамона Рахмонова [117],

Аламхона Кучарова [84], Шамсиддина Солехова [128; 129], Шарифмурода Исрофилниё [83], Замиры Улмасовой [133], Майрамби Нуровой [114], Хасани Муродиёна [94], Худоёрзода Раджабали [138], писателей Абдулхамида Самада [126], Хайрандеша [136; 137], Маджида Салима [122;123], Садриддина Хасанзода [140], Саиджалола Саидова [119], Джума Кудуса [87] и журналистов Алишера Идизода [78; 79; 80; 81; 82], Ахлиддини Мухаммадрафи [101; 102], Хамро Салимзода [121], Шерали Яхёева [155], Абдурахмона Атоходжа [61].

В то же время краткие пояснительные сведения о биографии Аброра Зохира приводятся в книгах «Национальная таджикская энциклопедия» [153, с. 68], «Чехраи Хатлон» («Лик Хатлона») [143, с. 171], «Адибони Тоҷикистон» («Писатели Таджикистана») [1, с. 90-91], а также в книге «Таърихи Бохтуробод» («История Бохтуробада») [86, с. 109], и эти сведения в этих произведениях близки по содержанию.

Литературовед А. Сайфуллоев в своей книге «Уфукҳои тозаи наср» («Свежие горизонты прозы»), научно-исследовательской работе по критике и рецензированию прозаических произведений писателей периода Независимости, высказал свои взгляды на повесть «Мусофири чодаи ишк» («Путник на пути любви») и роман «Васвасаи дунё» («Искушение мира») Аброра Зохира. Известный критик проанализировал и обсудил суть и содержание этих произведений, назвав их предмет критикой политического и исторического положения таджикского народа в XX веке [120].

В своей монографии Замира Ульмасова провела исследование художественного источника и тематики исторических романов периода Независимости, а также высказала свои мысли о содержании и стиле романа Аброра Зохира «Мунтасир» («Победитель») [133].

Писатель Джонибек Акобиров высоко оценил писательское мастерство Аброра Зохира еще в ранние годы, написав, среди прочего: «Среди писателей молодого поколения таджикской литературы Аброр Зохир является выдающимся примером, а его литературные поиски, старания и высокий вкус являются признаком его способностей и уверенности в себе на этом славном пути творения». Я верю в его светлое будущее и надеюсь, что его усилия принесут добрые плоды» [132, с. 9].

Соответственно, до настоящего времени не проводилось комплексной научной работы о жизни и творчестве Аброра Зохира, а исследование места и большого количества произведений писателя считается новой и важной темой в литературоведении. В диссертации на основе биографических документов, существующих энциклопедий и журналов глубокому и детальному анализу и рассмотрению подвергаются жизнь писателя и его произведения, особенно историческая проза.

Связь исследования с программами (проектами) или научными темами. Тема диссертационного исследования является частью научно-исследовательской работы кафедры таджикской литературы Государственного образовательного учреждения «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава» и выполнена на основании программы научно-исследовательской работы данной кафедры.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Цель исследования. Автор диссертации поставил перед собой цель изложить свои мысли о тематических и художественных особенностях исторической прозы Аброра Зохира на основе изучения и обзора произведений отечественных и зарубежных писателей и ученых. В этом контексте основной целью исследования является определение биографии, литературного наследия и, в

частности, анализ особенностей исторической прозы Абнора Зохира.

Задачи исследования: для реализации поставленных в диссертации целей необходимо решить ряд важных и необходимых задач:

- подробное исследование биографии Абнора Зохира;
- классификация литературного наследия писателя по литературным жанрам;
- исследование критики и рецензий литературоведов и критиков относительно произведений Абнора Зохира;
- рассмотрение тематики и содержания исторических романов писателя;
- способы изображения исторических личностей в исторической прозе Абнора Зохира;
- особенности отражения научно-литературных образов в романах Абнора Зохира;
- рассмотрение стилистических особенностей, языка прозы, в том числе использования народных слов и выражений в исторических романах писателя;
- роль и влияние использования поэтических произведений в исторических романах Абнора Зохира;

Объектом исследования является изучение прозаических произведений Абнора Зохира, особенно его исторических романов, в рамках развития и эволюции литературы в период независимости.

Предметом исследования являются тематические и художественные особенности исторической прозы Абнора Зохира.

Теоретические основы исследования. При подготовке диссертации были использованы методы и подходы исследования отечественных и зарубежных теоретиков и востоковедов, таких как Э.Э. Бертельс, С. Нафиси, З. Сафо, М. Бахар, С. Шамисо, М.Ш. Кадкани, Дж. Мирсадики, Х. Хатиби, Х. Размджу, М. Шакури, А. Мирзоев, Х. Мирзозода, Р. Хадизаде, Х. Асозода, Х. Шарифзода, А. Сайфуллоев, Н.

Салими, Ш. Солехова, А. Набави, Х. Муродиёна, Р. Тагоймурадова, З. Олмасовой, С. Эмомали, Р. Худоёрзода и др.

Методологические основы исследования. Для комплексного изучения темы использовались методы текстологического, теоретико-исторического анализа, а также историко-сравнительного литературного анализа.

Основные источники исследования. Аброр Зохи́р является представителем литературы периода Независимости, опубликовавший свое первое творческое произведение в форме рассказа на страницах газет и журналов республики в 1990-х годах. Поэтому в диссертации в качестве основных источников были использованы сборники работ, опубликованных в этих изданиях, а также его великолепные произведения, такие как рассказы и повести «Мунтасир» («Победитель») [18], «Муковимат» («Сопrotивление») [17], «Бозгашт» («Возвращение») [6], «Ёри ғор» («Помощник могилы») [8], «Завол» («Крах») [13], «Душанбе» [11], «Дунёи бесомон» («Не спокойный мир») [10], «Арсаи набарди гургон» («Поле битвы волков») [5], «Хокпайванд» («Связанные с землёй») [22], «Охи́рин сайди сайёд» («Последний улов жизни») [19], «Бодоми осемасар» («Спешащий миндаль») [47], «Гули махтоб» («Цветок луны») [48], «Дунёи афсона» («Мир сказок») [49], «Ҳадя» («Подарок») [50] и т.п. были использованы в качестве первичных источников.

Основная исследовательская база. Основную исследовательскую базу составили учебный и научный процесс на кафедре таджикской литературы ГОУ «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава», университетские, региональные, республиканские и международные конференции.

Научная новизна диссертации. В диссертации впервые в современном таджикском литературоведении самостоятельно и обособленно исследованы жизнь и литературное наследие писателя Аброра Зохи́ра. При этом основное

внимание уделялось выявлению и углубленному изучению особенностей исторической прозы, изображению литературных и исторических деятелей в творчестве Абнора Зохира. Кроме того, впервые в таджикском литературоведении подробно проанализированы и рассмотрены причины обращения писателя к исторической прозе, его мастерство в создании литературных и научных образов, подход и особенности изображения литературных и исторических деятелей в произведениях писателя - «Мунтасир» («Победитель») и «Чилои чами Чомӣ» («Сияние чаши Джами»).

В диссертации раскрыто и объяснено историческое изображение искусства как руководство к национальному самосознанию, сохранению исторических знаний, а также достижения исторических деятелей в художественном творчестве писателя. Была исследована и обсуждена роль исторических документов и художественного воображения как активных элементов исторического мышления Абнора Зохира, а также подробно объяснено влияние этих элементов на создание литературных и исторических образов.

Основные положения, выносимые на защиту:

1. Из исследования жизни и творчества Абнора Зохира следует, что он признан продуктивным писателем, журналистом, публицистом и культурным критиком периода национальной независимости. Кроме того, он внес вклад в развитие современной таджикской детской литературы, создав детские стихи и сказки под псевдонимом Олмухаммад Шариф.

Абнор Зохир прожил всего 50 лет, и за этот короткий промежуток времени он написал более 60 произведений в современной прозе. Такое большое количество произведений и широкий диапазон творчества наглядно демонстрируют его положение среди самых продуктивных писателей эпохи национальной независимости.

Статьи и рецензии исследователей и писателей о прозаическом творчестве Аброра Зохира ясно показывают, что его проза достойна изучения и исследования, а тематика его произведений привлекла внимание читателей, особенно критиков и литературоведов. Ученые, критики и писатели дали его произведениям заслуженную оценку, что отражает их признание его места в развитии современной прозы, особенно исторической прозы.

2. Уникальная личность и талант писателя Аброра Зохира проявились в том, что своими историческими произведениями, особенно романом «Мунтасир» («Победитель»), он призвал интеллигенцию страны к действиям ради независимого Таджикистана в этот очень сложный момент. Он сам стал образцом подражания для других, способствуя пробуждению нации посредством написания исторических романов, и содержание и суть его исторических прозаических произведений являются тому подтверждением.

В процессе написания романа «Чилои чоми Чомӣ» («Сверкание чаши Джамии») Аброр Зохир использовал произведения многих поэтов классической персидской и таджикской литературы, таких как Абулянбаги, Аббас ибни Тархон, Абуабдуллах Рудаки, Абуали ибни Сино, Омар Хайям, Низами Арузии Самарканди, Саади Ширази, Хафизии Ширази, Абдурахмани Джамии, Сайидаи Насафи, Пари Хиссори и других, и умело использовал эти примеры для обогащения своего стиля речи и выражения во время написания своих работ. Использование поэтических примеров докладчиками, наряду с отражением его знаний классической персидской и таджикской литературы, богатству стиля письма и изяществу слова, способствует содержанию и сути творчества писателя, а также объясняет и интерпретирует продолжение традиций классической таджикской прозы в этом отношении в творчестве Аброра Зохира.

Исторические романы Аброра Зохира по содержанию можно разделить на историко-эпические, научно-

художественные и историко-политические произведения. В его исторических произведениях художественно изображены выдающиеся деятели науки, литературы, культуры и политики таджикского народа, отражены их роль и статус в создании исторической прозы.

3. Изображение времени и места, событий и происшествий в исторических произведениях Аброра Зохира показывает, что он является одним из самых опытных и знающих современных таджикских писателей, прочитавшим множество источников и первоисточников для написания таких произведений и на их основе создававшим в собственном воображении литературные и исторические образы.

Помимо использования поэзии, Аброр Зохир также широко использовал примеры из фольклорных жанров, что оказало положительное влияние на обогащение его стиля речи и придание его произведениям художественного оттенка.

4. В своих исторических романах Аброр Зохир, помимо использования литературных искусств, таких как лирическая проза, сравнение, образность, диалог, монолог и саж, использовал народные пословицы и поговорки, слова и фразы из прошлого, чтобы эффективно вписать свои слова в контекст. Такой стиль его творчества свидетельствует о том, что писателем прекрасно использованы стилистические особенности исторической прозы.

Теоретическая значимость исследования заключается в том, что обобщающие результаты диссертации могут быть использованы при изучении исторической прозы в современной таджикской литературе. Также материалы, использованные в диссертации, могут служить основой или моделью для будущих исследователей при изучении проблем современной литературы и творчества отдельных писателей. Полученные результаты могут быть использованы для дальнейшего познания и представления писательского мастерства Аброра Зохира.

Практическая значимость исследования проявляется в том, что результаты исследования или его отдельные материалы могут быть использованы при разработке учебно-методических материалов, подготовке учебников по современной таджикской литературе, учебно-методических пособий, текстов научных докладов. Также изучение персонажей исторических романов Аброра Зохира окажет необходимую помощь в изучении литературных кругов, написании научных диссертаций и неисследованных областей исторической прозы времен национальной независимости.

Уровень достоверности исследования. Результаты исследования использовались на лекционных и практических занятиях на филологическом факультете ГОУ «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава». Отдельные разделы диссертации были представлены в виде докладов на международных, республиканских и научно-практических конференциях, а также на специальных семинарах филологического факультета.

Соответствие темы диссертации научной специальности. Тема настоящей диссертации соответствует паспорту научной специальности, а ее содержание соответствует установленным стандартам и порядку написания диссертации на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по специальности 6D020500 – Филология (6D020501 – Таджикская литература).

Личный вклад соискателя ученой степени в исследование. При обзоре источников исследования соискатель рассмотрел роль и статус литературных и исторических деятелей в творчестве Аброра Зохира на примере его исторических романов. В ходе своих исследований он также изучал талант и мастерство писателя в создании образов, портретов и судьбы литературных и исторических деятелей, их язык и стиль выражения. Его выводы и открытия нашли отражение в научных докладах и выступлениях на конференциях, в его диссертации и опубликованных статьях.

Утверждение и внедрение результатов диссертации.

Диссертация обсуждалась на заседании кафедры таджикской литературы факультета филологии Государственного образовательного учреждения «Бохтарский государственный университет имени Носира Хусрава» (№3, аз 22.10.2025) Доклады по теме диссертации заслушивались на научных семинарах кафедры, университетских, региональных, республиканских и международных научных конференциях и совещаниях.

Публикации по теме диссертации. По основным результатам исследования опубликовано 11 научных статей, в том числе 6 статей в рецензируемых журналах ВАК при Президенте Республики Таджикистан.

Структура диссертации. Диссертация состоит из введения, 3 глав, 9 разделов, заключения и списка литературы. Его общий объем составляет 175 страниц компьютерной печати.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении определяются вопросы, касающиеся актуальности и важности, степени изученности темы, основных целей и задач, научной новизны, методологических основ, ее теоретической и практической значимости, излагаются положения, выносимые на защиту, личный вклад автора, источники исследования и публикации по тематике, структуре и объему.

Первая глава диссертации – «Жизнь и литературное наследие Аброра Зохира» состоит из двух параграфов.

Первый параграф – **«Жизнь Аброра Зохира»** описывает жизнь писателя от рождения до смерти на основе материалов словарей, исследований, связанных с литературными процессами и тенденциями эпохи, литературных историй и других переводных произведений писателя. Исследование показало, что Аброр Зохир является одним из писателей, которые приветствовали подобные инициативы и начинания и

предприняли достойные шаги по созданию образцов исторической литературной прозы. Несмотря на то, что он жил и учился в советское время, своей творческой зрелости он достиг в период независимости. Все его произведения олицетворяют богатую цивилизацию и культуру таджиков, наполнены темой любви к исконной родине, национальной культуре и цивилизации.

Аброр Зохи́р – его литературный псевдоним, а полное имя – Имомов Аброр Зохи́рович. Родился 15 января 1965 года в селе Бохтуробод сельского округа Гулистан Вахшского района (ныне город Левакант) Хатлонской области в семье деханина, однако образованного человека. Авторы книги «История Бохтурабада» [86] предоставили подробную информацию о прошлом и биографии Аброра Зохи́ра. В истинном понимании жизни писателя его собственные произведения играют важную роль, поскольку в его произведениях нашли яркое отражение важнейшие моменты его жизни, а также жизни его предков, потомков и членов семьи.

Аброр Зохи́р получил начальное образование в школе №24 своего родного города (ныне СОШ №4) в городе Левакант. Помимо академических занятий, он также интересовался работой на ферме и помогал отцу, который был садовником. У писателя есть интересное воспоминание о юношеских годах, проведенных в деревне: «Когда я был подростком и послушником, мое время делилось и распределялось таким образом. После завтрака я отправлялся на хлопковые поля для обработки земли, а после обеда - в школу. Вечером, поев, я отправлялся в парк, где сторожил мой отец, и я сопровождал его. Аналогично проходили и другие мои дни. Я тосковал по играм и радостям отрочества» [48, с. 77].

Таким образом, окончив сельскую школу, Аброр Зохи́р продолжил обучение и в 1984 году поступил на филологический факультет Таджикского государственного университета имени В.И. Ленина (ныне Национальный

университет Таджикистана) по специальности «Таджикский язык и литература». Во время учебы он также занимается творчеством и пишет ряд рассказов. В 1989 году он успешно окончил университет, получив специальность учителя таджикского языка и литературы.

Образцовая жизнь и достижения Аброра Зохира оказали положительное влияние на развитие культуры, цивилизации и самосознания сегодняшнего поколения. Он приобрел значительный опыт и знания благодаря своей обширной работе в различных областях. Этот выдающийся интеллект и знания оттачивали его творческие способности, что привело его к тому, что он начал работать в молодом возрасте корректором в областной газете «Хақиқати Курғон-Теппа» (ныне газета «Хатлон») (1982). После окончания университета начал работать журналистом в областной газете «Хақиқати Курғон-Теппа». В дальнейшем работал инструктором Хатлонского обкома комсомола (1989-1990), заведующим идеологическим отделом Курган-Тюбинского обкома комсомола (1990-1992). Из истории 1990-х годов мы знаем, что работа во всех областях науки и культуры в стране была чрезвычайно сложной и напряженной. Однако, несмотря на это, Аброр Зохир, как и другие представители интеллигенции страны, внес значительный вклад в обеспечение мира и стабильности, а также в таджикскую науку и литературу. Продолжил работу в качестве заместителя председателя Бохтарской районной молодежной организации (ныне Кушаниён) (1992-1993), заведующего отделом науки и культуры еженедельника «Адабиёт ва санъат» («Литература и искусство») (1993-1994), помощника председателя, заведующего отделом и директора кинотеатра «Орленок», заведующего отделом кинопроката Республиканского союза кино и видеотехники «Тоҷиккино» (1994-1998). Опытный работник таджикской киноиндустрии Аброр Зохир так оценивает ее развитие и расширение: «Киноиндустрия славится в мире не только своими огромными и безграничными просторами, но и своим свободным и

открытым рынком. Тот, кто берет на себя руководство этой отраслью, не должен сидеть сложа руки, пока взаимосвязанные нити, сети отрасли могут быть разорваны из-за небольшой неосторожности» [26, с. 4].

Аброр Зохир занимал важные руководящие должности: генеральный директор киностудии «Таджикфильм» (2004-2005), главный специалист информационно-аналитического отдела Исполнительного аппарата Президента Республики Таджикистан (2005-2007), директор Центральной библиотеки имени Абулкосима Лохути города Душанбе (2007-2012). В это время он много и плодотворно работал, обсуждая и анализируя в своих произведениях пути и средства решения ряда социальных проблем.

Именно в этот период своей карьеры Аброр Зохир успел написать множество рассказов и романов. С 2012 года и до последних минут своей жизни он работал директором Государственного учреждения по реализации и распространению книг и периодических изданий в Душанбе. Стоит отметить, что Государственное учреждение по продаже и распространению книг и периодических изданий в Душанбе было создано в 2012 году по предложению Аброра Зохира. В 2014 году по инициативе этого учреждения был основан и начал издаваться первый научно-популярный и художественно-публицистический журнал «Душанбе», одним из первых главных редакторов которого стал Аброр Зохир.

Аброр Зохир некоторое время находился в больнице и скончался 22 ноября 2015 года в Душанбе в возрасте творческой зрелости. По словам народного поэта Таджикистана Мухаммада Гаиба: «Он был бесценным достоянием таджикской национальной литературы, и его уход является большой потерей для нашей литературы и нации» [67, с. 2]. После смерти писателя в газетах и периодических изданиях республики, таких как газета «Чумхурият» под заголовком «Безвременная кончина писателя Аброра Зохира», «Литература и искусство» под заголовком «Аброр Зохир», «СССР» и «Хатлон» «Безвременная кончина писателя Аброра

Зохира» и других, добрые слова о нем высказали известные ученые и писатели.

Второй раздел данной главы называется **«Литературное наследие и творческие тенденции Аброра Зохира»**, в нем описываются и интерпретируются важные аспекты творчества писателя и произведения, написанные в каждом разделе.

В целом произведения Аброра Зохира можно разделить на следующие группы:

1. Проза.
2. Написание сценариев.
3. Литературный и кинокритик.
4. Журналистика.
5. Поэзия, детские стихотворения.

Аббар Зохир ярко продемонстрировал свой уникальный стиль, темы, содержание и образы во всех своих произведениях. Следует отметить, что Аббар Зохир считается представителем четвертого поколения писателей эпохи независимости, наряду с Джонибеком Акобировым, Ато Хамдамом, Абдурафе Рабиевым, Сорбоном, Бахманёром, Равшани Ёрмухаммадом, Мухаммадзамони Салехом и др.

Аббар Зохир - продуктивный писатель, автор 28 романов, 17 рассказов, 4 гротесков, 2 эссе, 5 рассказов, 3 сборников стихов и прозы для детей, 1 сборника советов и рекомендаций, а также более 10 киносценариев. Его наследие произведений, охватывающее 50 лет жизни, является свидетельством врожденного таланта писателя.

Творчество Аброра Зохира многогранно, он создал произведения во многих литературных жанрах. Относительно этой группы писателей критик А. Набави высказал следующее мнение: «По моему мнению, одной из главных тенденций в сегодняшней прозе является то, что наши писатели пишут произведения во всех литературных жанрах и видах: рассказы, повести, мемуары, романы с их разновидностями, литературные фигуры и народные песни; появились сатирические, аллегорические, символические и сюрреалистические прозаические произведения, а также

образцы чудесной реалистической прозы. Можно сказать, что наши прозаики находятся на пути открытий и прогресса, что следует считать хорошим знаком» [104, с. 315]. Его рассказы опубликованы в периодических изданиях под заголовками «Интихобот» («Выборы») (1993), «Сӯхтор» («Пожар») (2001), «Одами нав» («Новый человек») (2005), «Кӯшиш» («Усилие») (2005), «Муносибати одамӣ» («Человеческое отношение») (2005) и др.

Стоит отметить, что Аброр Зоҳир также внес значительный вклад в создание таджикской детской литературы как в прозе, так и в поэзии. Под псевдонимом Олмухаммад Шариф он опубликовал несколько сборников детской поэзии, в которых освещаются новые и интересные для детей и подростков темы.

В творчестве Аброра Зоҳира рассказ также занимает особое место и даже получило высокую оценку критиков.

Рассказы Аброра Зоҳира, опубликованные в литературных журналах и в виде книг, известны под следующими названиями: «Як рӯзи ҳаёт» («Один день из жизни») (1996); «Бармахида» (2000): «Таносух» («Переселение души») (2001); «Мусофири чодаи ишқ» («Путник на пути любви») (2006); «Марги хари сиёҳ сури хари сафед» («Смерть черного осла, радость белого осла») (2008); «Дуроха» («Развилка») (2009); «Мочарои қабр» («Конфликт на кладбище») (2009); «Барзах» (2009), «Ғуруби офтоб» («Закат») (2009); «Пастиву баландӣ» («Низко и высоко») (2009); «Бомдоди ишқ» («Утро любви») (2009); «Бадном» (2009); «Мурофия» (2009); «Се тақдире се тасвир» («Три судьбы и три образа») (2009); «Хокпайванд» (2009); «Ганҷи арӯс». («Богатство невесты») (2013); «Инфиҷори руҳ» («Взрыв души») (2013). Помимо вышеупомянутых произведений, Аброр Зоҳир опубликовал четыре произведения в другом прозаическом жанре - гротеск - под названиями «Меҳмони нохонда» («Незванный гость») (2000); «Ҳоки фаромӯшӣ» («Почва забвения») (2001); «Роҳ» («Дорога») (2001) и «Бозор» («Рынок») (2014). Он также

является автором очерков «Қиссаи аскари қаторӣ» («История рядового солдата») (1997) и «Саҳнаи дигар» («Другая сцена») (2005).

Первый роман Аброра Зохира «Мунтасир» («Победитель») был опубликован в 2001 году издательством «Адиб». Позднее писатель опубликовал романы «Васвасаи дунё» («Искушение мира») (2002); «Душанбе» (2007); «Рақс дар сояи девори оҳанин» («Танец в тени железной стены») (2008); «Шикасти зулмот» («Рассекая тьму») (2008); «Мучассамаи ишқ» («Статуя любви») (2010); «Қасидаи зери теғ» («Ода под клинком») (2010); «Дар чилди одам» («В человеческой шкуре») (2010); «Майдон» («Площадь») (2010); «Арсаи набарди гургон» («Поле битвы волков») (2011); «Нухтаи нафс» («Точка души») (2011); «Бозгашт» («Возвращение») (2012); «Бозиҳои хурд дар сиёсати бузург» («Маленькие игры в большой политике») (2012); «Ёри ғор» («Пещерный товарищ») (2013); «Ибн Ладан» (2013); «Дунёи бесомон» («Неспокойный мир») (2013); «Охирин сайди сайёд» («Последний улов рыбака») (2013); «Муқовимат» («Сопротивление») (2013); «Коммунист» (2014); «Ману ту ва фаришта» («Я, ты и ангел») (2014); «Мотами гурбаи сиёҳ» («Траур черного кота») (2014); «Дар ҷустуҷӯи инсон» («В поисках человека») (2014); «Ҳокпайванд» («Связь с почвой») (2015); «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» («Сияние чаши Джамии») (2015); «Завол» («Крах») (2015); «Буқаламун» («Хамелеон») (2015); «Таърихи беморӣ» («История болезни») (2015); «Тулуъ дар ғуруб» («Восход на закате») (2023).

Третий параграф этой главы называется **«Критика и обзор произведений Аброра Зохира»**. Аброр Зохир считается одним из самых продуктивных писателей современной таджикской литературы. Хотя он написал большой объем прозы, включая множество романов, не все из них были проанализированы и обсуждены в литературной критике. Наше исследование показало, что ряд рассказов и романов писателя анализировались и обсуждались в научных диссертациях, статьях, рецензиях и мемуарах. В то же время

можно сказать, что только повесть «Мусофири чодаи ишк» («Путешественник по дороге любви») и романы Аброра Зохира «Мунтасир» («Победитель»); «Бозгашт» («Возвращение»); «Васвасаи дунё» («Искушение мира»); «Букаламун» («Хамелеон»); «Мучассамаи ишк» («Статуя любви»); «Арсаи набарди гургон» («Поле битвы волков»); «Ёри ғор» («Пещерный товарищ»); «Майдан» («Площадь») и «Ибн Ладан» привлекли внимание исследователей и деятелей науки. Литературоведы, исследователи и таджикские ученые и писатели, в том числе Атахон Сайфуллоев, Шохзамон Рахмонов, Шамсиддин Солехов, Шарифмурод Исрофилниё Замира Улмасова, Майрамби Нурова, Хасани Муродиён, Хайрандеш, Маджид Салим, Садриддин Хасанзода, Саиджалол Саидов и Алишер Идизода, Ахлиддин Мухаммадрафи, Хамро Салимзода и другие опубликовали обзоры и статьи в научных газетах и журналах. Можно сказать, что критика и рецензирование произведений Аброра Зохира начались параллельно с его творчеством в первые годы XXI века. В частности, одну из первых ценных статей о его творчестве написал журналист Алишер Идизода. Он написал отзыв о романах «Ракс дар сояи девори оҳанин» («Танец в тени железной стены») и «Аждаҳои хуфтаро кӣ бедор кард?» («Кто разбудил спящего дракона?»).

В своем психологическом романе «Возвращение» Аброр Зохир поднимает тему общественного развития и прогресса, сравнивая взгляды на городскую и сельскую жизнь. Ученые Шохзамон Рахмонов, Майрамби Нурова, писатель Саиджалол Саидов и журналист Алишер Идизода написали статьи и рецензии на тему этого романа.

Несмотря на мнения ученых относительно поэтической прозы Аброра Зохира, необходимые вопросы еще не проанализированы и не исследованы. По результатам статей и рецензий литературных критиков становится ясно, что проза автора имеет уникальное содержание. В этой связи необходимо обратить внимание на литературное наследие Аброра Зохира и классифицировать его по жанрам и темам.

Поэтому при поиске материалов отечественной прессы учитываются также мнения других литературоведов относительно произведений Абнора Зохира. Мы, в свою очередь, использовали важные положения этих идей в наших исследованиях. Анализируя и рассматривая работы Абнора Зохира, эти исследователи в отдельных статьях подчеркнули аспекты его творчества, которые оказали влияние на сегодняшних читателей. Исходя из вышеизложенного, можно сказать, что произведения писателя остаются драгоценностью в сокровищнице таджикской прозы, привлекли внимание многочисленных читателей и будут пользоваться большим спросом в будущем.

Вторая глава диссертации называется «Особенности исторической прозы в творчестве Абнора Зохира» и состоит из трёх параграфов, охватывающих основные вопросы исследования.

Первый параграф – **«Тема и содержание исторических романов Абнора Зохира»**. В 1990-е годы и в первое десятилетие XXI века, с обретением национальной независимости, общество все больше ориентировало литературные идеи писателей и поэтов на национальные и исторические ценности. В этот период писатели обратились к изображению исторических тем в различных жанрах прозы, таких как рассказы, повести и романы, и создали выдающиеся литературные и исторические произведения.

Абнор Зохир начал свою литературную карьеру с произведений в жанре рассказа. Поэтому статус этого прозаического жанра сыграл очень важную роль в формировании и мастерстве Абнора Зохира, продемонстрировав свежесть выражения в очерках его масштабных произведений, рассказах и романах. Народный поэт Таджикистана Мухаммад Гаиб так оценил писательское мастерство Абнора Зохира: «В своих произведениях Абнор Зохир буквально проникает во внутренний мир героев и переносит его на страницы с непревзойденным стилем и изяществом» [67, с. 2]. Важно отметить, что писатель-реалист

Аброр Зохир обратился к исторической прозе, отточив и усовершенствовав свой талант. Эта статья свидетельствует об остром понимании писателем ответственности за создание исторической прозы. Исходя из этого, можно с уверенностью сказать, что он продолжил путь таких писателей, как Устода Садриддина Айни, Джалола Икромии, Фатеха Ниязи, Рахима Джалиля, Сотима Улугзода, Ибода Файзуллоева и других деятелей литературы, которые очень тонко и пронзительно подходили к историческим событиям.

На самом деле, Аброр Зохир изобразил различные образы таким образом, что они интересны и понятны читателю, отражая такие темы, как национальное самосознание, патриотизм, признание выдающихся деятелей науки и литературы, гуманизм, изучение науки и искусства, щедрость, мастерство, защита природных ресурсов и т.д. Писатель описывает время и место событий и происшествий языком персонажей посредством монологов и диалогов, а в некоторых случаях автор сам становится свидетелем этих моментов, что является его уникальным стилем.

Опубликован первый исторический роман Аброра Зохира «Мунтасир» («Победитель») (2001). В произведении повествуется о последнем представителе государства Саманидов Абу Ибрагиме ибн Исмаиле, известном в истории как Мунтасир. Роман состоит из двадцати девяти глав, а его события и явления происходят во времена правления династии Саманидов, центральным героем произведения является один из последних представителей этой династии.

Исторический роман «Шикасти зулмот» («Рассекая тьму») был опубликован в 2008 году издательством «Адиб» под редакцией и с предисловием писателя Ато Хамдама, но до сих пор не получил научного и критического внимания критиков и литературоведов. Этот роман написан в двадцати шести главах, каждая из которых подробно описывает жизнь и деятельность великого таджикского мыслителя Абу Райхан аль-Бируни. Следует отметить, что Абу Райхан аль-Бируни, благодаря своему научному наследию, считается одним из

величайших ученых Востока, совершившим открытия в развитии естествознания, астрономии, геологии, географии, истории и философии, а также являющимся автором нескольких научных трактатов. Этот великий гений имел уникальные теории почти во всех науках своего времени и в основном занимался проблемами Вселенной.

Исходя из вышеизложенного, в историческом романе писателя Аброра Зохира «Рассекая тьму» отражено художественно-историческое изображение великого гения Средневековья Абу Райхан аль-Бируни, начиная с периода его научного расцвета и до периода становления его как ученого того времени. Сюжет произведения выстроен вокруг одной темы, в центре которой – фигура Абу Райхан аль-Бируни и его взаимоотношения с учителем. Название произведения «Рассекая тьму» не случайно, так как оно связано с инициативой главного героя произведения, который светом науки, просвещения и своими открытиями рассеял тьму суеверий и фанатизма, проложив путь к просвещению вселенной.

В целом, можно констатировать, что тематика и содержание исторических романов Аброра Зохира разнообразны, в зависимости от освещения различных событий исторического времени, по-разному изображаются личные и человеческие качества, благородство и честность изображаемых личностей, положение личности в прогрессе общества, развитие социально-культурной ситуации эпохи. Возвращение к прошлой истории нации является главной и центральной темой этого произведения, с точки зрения которого многочисленные события разных эпох объясняются посредством изображения литературных и исторических деятелей, использования документов и цифр, использования воображения писателя. Поэтому можно с уверенностью утверждать, что круг тем исторических романов Аброра Зохира широк, в них объясняются и выражаются различные исторические, политические, культурные и литературные вопросы.

Второй параграф данной главы озаглавлен **«Отражение исторических личностей в романе «Мунтасир»»** («Победитель»), и в центре исследования находится роль писателя в создании исторических личностей самоанской эпохи в этом произведении. В романе действуют персонажи, большинство из которых связаны с историческими событиями, а небольшое количество являются плодом воображения писателя.

Размышления писателя о языке персонажей романа весьма интересны и поучительны. Писатель подчеркивает, что, когда речь идет о государстве и государственности, следует сосредоточиться на своих сильных сторонах. «Мунтасир» («Победитель») – первый исторический роман, написанный Аброром Захиром. Желание писателя написать тысячелетнюю историю про нас, таджиков, обусловлено тем, что мы после многих столетий добились полной государственной независимости, и это считается историческим событием для нации, ведущим нас к самопознанию, самосознанию и национальной гордости. Как заявил Лидер нации Эмомали Рахмон по этому поводу: «Изучение исторических и культурных событий, биографий выдающихся личностей нации, выдающихся деятелей литературы позволяет нам найти свои корни в прошлом, почувствовать свою связь с ними и во имя патриотизма возродить их имена и подвиги, с гордостью рассказать о них детям нашего мужественного народа» [116, с. 4].

Главный герой произведения - Абу Ибрагим Исмаил ибн Нух, последний царь династии Саманидов, который в течение пяти лет пытался восстановить развалившееся государство Саманидов. Он хорошо знал, что великое и знаменитое государство Саманидов находится в кризисе из-за жадности и амбиций некоторых его представителей, и питал к ним ненависть в своем сердце.

В книге также описываются другие персонажи, которые помогали и содействовали Абу Ибрагиму Исмаилу, главному герою произведения, в его операциях. Среди них его близкий

друг Максуд, сын начальника саманидского двора Тохири, его первый учитель Муроди, заместитель командующего армией Арслан Балу, Ибн Аламдар (Хорис), предводитель самаркандских газиев, и его возлюбленная Ситара, дочь кузнеца Абдуллы.

Автор описывает события и происшествия в своей книге таким образом, что после прочтения читатель больше убеждается в ее исторической достоверности, чем если бы это было художественное произведение. Для доказательства этого утверждения рассмотрим сцену покупки книги Абу Ибрагимом Исмаилом, которая в произведении описана следующим образом: «Он купил книгу («Саманиды», Т.С.) у книгопродавца по цене кожаной сумки, которую он с сотнями стараниями и трудностями спрятал от глаз Караханидов» [18, с. 4].

Таким образом, в целом, персонажей романа можно разделить на четыре группы: 1. сторонники восстановления государства Саманидов; 2. противники восстановления государства Саманидов; 3. лица, действия или поведение которых кажутся беспристрастными; 4. Лица, которые в целях личной выгоды сначала притворяются сторонниками Саманидов, но затем прибегают к измене.

К первой группе: Мунтасир – один из представителей династии Саманидов, главный герой произведения; Максуд – сын главы двора Саманидов, военачальник и министр Мунтасира; Отец Максуда - глава двора Саманидов; Ситора – возлюбленная Мунтасира, Кадир, Муради и другие.

Ко второй группе: Насри Илок Хан, султан Махмуда Газневи.

Третья группа: Арслан-Балу – полководец Саманидов, Эшбой – вождь племен Угуз, Умархуджа – слуга царя, Хорезмшах, Фаик и Бектузун – правители Нишапура.

В четвертую группу входят: продавец дынь, цирюльник, библиотекарь, дервиш, мастер Хайры, мастер Хоками Гулкор, учитель Тохиры, Нурпеис и другие.

Третий параграф данной главы – **«Изображение литературных и исторических персонажей в романе «Сияние чаши Джами»**», в котором основное внимание уделяется созданию художественного образа выдающегося таджикско-персидского поэта и мыслителя Мавлано Абдурахмони Джами. Из прочтения романа «Сияние чаши Джами» становится ясно, что при написании книги писатель также читал и изучал научные, литературные и исторические труды времен поэта, а также исследовательские работы о жизни и творчестве Абдурахмона Джами, написанные другими авторами. Автор проявил большое мастерство в написании исторического романа и описал события и происшествия в книге очень очаровательно и естественно. Описания событий и происшествий настолько искренни и наполнены любовью, что во время чтения у читателя создается впечатление, будто автор книги был свидетелем всех встреч, споров, политических игр и религиозных конфликтов героев своего произведения, был знатоком тайн, идеологий и верований, сочувствующим им. Все это свидетельствует о том, что Аброр Зохир потратил много времени на изучение и чтение, чтобы написать такой исторический роман, тщательно анализируя и исследуя тему.

Этот роман состоит из 48 глав и заключения. Похоже, что, как и древние посланники, Аброр Зохир использовал статью вместо параграфов. Все события и происшествия, упомянутые в книге, произошли при жизни поэта и мыслителя XV века Мавлано Нуриддина Абдурахмона Джами или напрямую связаны с тем временем. В этой работе очевидны великолепные писательские навыки и мастерство Аброра Зохира, поскольку он сумел красноречиво изобразить события и происшествия жизни поэта в форме и масштабе художественного произведения, предоставив читателю обширную информацию по всем аспектам в художественном стиле. Читая роман «Сияние чаши Джами», читатель знакомится со многими политическими, литературными, научными и культурными деятелями времен Мавлоно

Абдурахмона Джами. Помимо образа Джами, выдающегося политического и литературного деятеля той эпохи – Амира Алишера Навои, образы Мирзо Улугбека, Шохруха, Низомиддина Ахмада, Мавлоно Сайфиддина Ахмада, Шейхшаха и других были ярко изображены писателем на основе прочтения важнейших источников этого периода, которые отражают искусство портретиста.

Третья глава диссертации «Стилевые особенности исторических романов Аброра Зохира».

В первом параграфе под названием «Стиль объяснений и языковые особенности исторических романов Аброра Зохира» рассматриваются и объясняются важнейшие стилистические особенности писателя.

У каждого писателя свой уникальный язык и стиль. Аброр Зохир, как продуктивный писатель периода независимости, также привлекал внимание читателей и исследователей уникальными особенностями языка своих поэтических произведений. Создавая прекрасные образы, используя в своих произведениях реалистичные сравнения, метафоры, иронию и пословицы из живого языка таджикского народа, он показал себя хорошим знатоком специфических нюансов таджикского языка. В то же время, используя эти явления, он придавал языку своих произведений особую красочность, яркость и красноречие.

На первый взгляд, использование пословиц и поговорок, о которых мы уже упоминали в других случаях, делает стиль автора в составлении примеров исторической прозы привлекательным. Например, когда Мунтасир рассказывал заключенным в тюрьме о своей любви к Ситаре, один из них, ссылаясь на известную пословицу «Женщина, которая верна собаке», сказал: «Не будь глупцом, ты не найдешь верности у женщины» [18, с. 9]. Здесь стоит отметить, что среди нашего народа распространено мнение, что женщинам нельзя доверять.

Аброр Зохир – портретист, и создаваемые им портреты очень интересны и уникальны. На первый взгляд, создавая такой образ, кажется, что он вышел за рамки этикета, однако более глубокий взгляд опровергает эту идею. «Ее брови в форме полумесяца и сиреневые губы подчеркивали ее красоту, очаровывая принца Исмаила». И взгляд его постепенно скользнул по ее длинной, красивой шее, по краю воротника и остановился на водянистых, как яблоки, сосках девушки, выступивших из-под ее мокрой рубашки» [18, с. 11].

В то же время, создавая историческое произведение «Мунтасир» («Победитель»), писатель использовал диалектные слова, такие как бохчон – вторая жена, куталкунон – волочащаяся, шалпар – уставшая, бева – брошенная, пучала – увядшая и т.д. На наш взгляд, эти слова, использованные писателем, на самом деле не очень приемлемы и несколько умаляют красоту произведения. Потому что мы не знаем, использовались ли эти слова в таджикском языке X века или нет, хотя эти слова распространены в современных диалектах. Читая различные прозаические произведения того времени, мы также не встречали подобные слова. Устод Айни однажды прокомментировал неуместное или неподобающее использование таких слов в прозе Пулода Толиса, а в письме к нему по поводу его рассказа «Студентшавандахо» («Абитуриенты») он выразил мнение, что не все такие слова на самом деле используются уместно. Особенно когда речь идет об исторической прозе.

После исследований и размышлений можно сказать, что Аброр Зохир в своем романе «Чилои чами Чоми» («Сияние чаши Джоми») уместно использовал стилистические слова, распространенные в разговорной речи таджикского народа. Использованные в произведении фразеологизмы характерны не только для региона проживания автора, их хорошо знают и используют в разговорной речи жители большинства регионов нашей страны. Автор романа рассматривал стилистические слова во взаимосвязи с содержанием текста и использовал их в своем романе.

Второй параграф третьей главы называется **«Использование поэзии в романах «Мунтасир» («Победитель») и «Чилои чами Чоми» («Сияние чаши Джами»)**. В данном параграфе диссертации предпринята попытка рассмотреть и исследовать использование поэзии в романе «Мунтасир» («Победитель»). Следует отметить, что таджикский читатель впервые познакомился с поэзией Мунтасира, поэта эпохи Саманидов, благодаря книге «Стихи современников Рудаки» (1958).

Роман «Мунтасир» («Победитель»), несмотря на то, что является историческим произведением, содержит стихи поэтов прошлого и современников Мунтасира. Например, в книге в той или иной мере использованы поэзия древних писателей, таких как Абулянбаги Аббас ибн Тархан (VII-VIII вв. н. э.), а также поэзия поэтов эпохи Саманидов, таких как Абуабдулла Рудаки (858-941), Фараби (873-950), Абумузаффар Балхи, Абул-Муайяди Балхи (середина XIX в. н. э.), Муради (середина XIX века н.э.), Абумансури (ум. 963), Абул-Касим Фирдавси (934-1020), Унсури (968-1040), Фаррухи (977/981-1038) и Абуали ибн Сино (980-1037).

Следует также отметить, что в романе стихи «Зи шири шутур хӯрдану сусмор» («Питание верблюжьего молока и ящериц») Абулкасима Фирдоуси неоднократно встречаются на страницах 82 и 107, и было бы хорошо, если бы автор во втором случае процитировал другое стихотворение поэта. В дальнейшем, если роман «Мунтасир» («Победитель»), будет переиздан, текст книги будет подвергнут серьезной редакции, а также будут учтены мнения и идеи критиков и читателей для его улучшения.

В целом статистические исследования показали, что в романе «Мунтасир» («Победитель»), стихотворные отрывки встречаются в 14 случаях. В романе использовано в общей сложности 41 стихотворений. Тексты стихотворений, за исключением нескольких стихов, в основном отобраны у поэтов эпохи Саманидов, принадлежность которых к поэтам следующая: 1 стихотворение Абулянбаги (2 стиха), 6

стихотворений Абуабдуллохи Рудаки (11 стихов), 1 стихотворение Абулмуайада Балхи (1 стих), 2 стихотворения Абулкасима Фирдавси (4 стиха), 1 стихотворение Имарай Марвази (2 куплета), 1 стихотворение Фаррухи (3 куплета), 4 стихотворения Мунтасира (14 стихов) и 1 стихотворение (4 куплета), автор которого неизвестен. Писатель умел размещать стихотворения в соответствующих местах произведения в зависимости от их содержания.

В романе «Чилои чоми Чомӣ» («Сияние чаши Джами»), писатель широко использует стихи поэтов, чтобы придать своему произведению колорит. В романе автор использовал 285 стихотворных строк в 92 случаях. В романе использовано больше всего стихотворений Абдурахмона Джами (170 стихов), Камолиддина Бинои (39 стихов) и Алишера Навои (31 стих), а также сравнительно мало примеров из произведений других поэтов (от 1 до 7 стихов).

Стихи в произведении написаны в четырех поэтических формах: газель (133 стиха), маснави (115 стихов), китъа (24 стиха) и рубаи (16 стихов), которые автор романа отобрал из сборников поэтов и других источников. Большинство из приведенных выше стихотворений принадлежат Абдуррахману Джоми, а несколько других - другим поэтам. Стихи были написаны поэтами по случаю поздравительных, пророческих и других событий, а писатель адаптировал их к сюжету произведения таким образом, что читатель больше убеждается в их реальности, чем в вымысле.

Третий параграф третьей главы называется **«Место пословиц и поговорок в исторических романах Аброра Зохира»**. Одним из важных элементов обеспечения богатства таджикского языка является использование пословиц и народных поговорок в художественных произведениях. В своем романе «Чилои чоми Чомӣ» («Сияние чаши Джами») Аброр Зохир, помимо использования модных слов, также использовал пословицы, поговорки и народные идиомы, тем самым укрепляя свой стиль речи.

Как и другие таджикские писатели, Аббор Зохи́р широко использовал народные пословицы и поговорки в своих прозаических произведениях, в том числе в исторических романах «Мунтасир» («Победитель») и «Ҷилои чоми Ҷомӣ» («Сияние чаши Джами»). Например, читая исторический роман «Ҷилои чоми Ҷомӣ» («Сияние чаши Джами»), мы встречаем множество народных пословиц, поговорок и идиом, которые автор использовал для придания большей эффектности языку романа. Например, в параграфе «Ҳайрати устод» («Сюрприз учителя») автор описывает беседу пяти ведущих учеников медресе «Низамия» и «Дилкаш» в Герате (Хусайна, Шамсиддина, Дауда, Муиниддина и Джами) с их учителем Мауляной Джоджармии и приводит следующее предложение Джоджармии об их превосходстве над другими в учености: «Замоне буд, ки дар ин қаламрав як муллои босаводно намеёфтем, имрӯз сафи донишмандон афзудааст. Даъвогарон низ кам нестанд, ҳарчанд миси аксари онҳоро баровардаед» [23, 8]. «Было время, когда мы не могли найти ни одного образованного богослова в этом регионе, но сегодня ряды ученых увеличились. Есть также много претендентов, хотя вы удалили большинство из них» [23, 8].

В приведенном выше предложении выражение «миси аксари онҳоро баровардаед» «вы удалили большинство из них» используется в значении «секрет кого-то или чего-то раскрывается» [175, с. 641]. Вместо того чтобы сказать, что вы превзошли других в знаниях, автор использовал прекрасную фразу выше, придав своим словам художественный оттенок.

В другом месте романа писатель весьма уместно использует народную пословицу «тарки одат амри маҳол» в смысле «горбатого могила исправит». В главе «Гнев Шахруха», когда Улугбек терпит поражение от нападения узбеков к северу от Самарканда, он теряет часть своего войска и бежит, оставив врагу большую часть своих боевых коней. Шахрух, разгневанный неудачей сына, обсуждает случившееся с другим сыном, Байсунгуром, и говорит: «Я был поражен действиями Улугбека, который в 1414 году повел

войско в Фергану и самовольно послал моего племянника Умара Шейха, который действовал глупо, чтобы изгнать его, чувствуя себя победителем. Ведь он не думал, что вернется в Самарканд, а Ахмад разобьет его войска, оставшиеся в Фергане, и вернет себе прежнее положение. Я сказал ему, чтобы он больше не поступал безрассудно, но как говорится «горбатого только могила исправит» [23, с. 10].

Так, в историческом романе «Чилои чоми Чомй» («Сияние чаши Джами») Аброр Зохир наряду с изящными словами широко использует пословицы, поговорки и народные идиомы. В данном произведении автор пытается использовать пословицы, идиомы, элементы народной речи, а также другие художественные приемы для привлечения внимания читателя и повышения эффективности стиля выражения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Исследования и анализ исторических романов Аброри Зохира показывают, что, написав это прозаическое произведение, он добился достойных успехов в продолжении наследия известных писателей эпохи национальной независимости, что отражает его статус в развитии этого вида прозы. В целом, в результате исследования основных направлений исследования нами были получены определенные результаты, которые мы сформулируем в качестве выводов диссертации следующим образом:

1. Аброр Зохир является один из самых продуктивных таджикских писателей эпохи национальной независимости. Несмотря на короткую жизнь, он оставил после себя богатое и ценное литературное наследие. В частности, его исторические романы можно считать одними из лучших таджикских произведений современности. Его произведения, посвященные жизни и борьбе выдающихся исторических деятелей, окажут влияние на нравственное воспитание молодежи и подростков и будут способствовать повышению их чувства патриотизма и самосознания [1-С].

2. Всего в активе Абнора Зохира более 60 произведений, в том числе 28 романов, 4 гротеска, 17 рассказов, 2 эссе, 5 повестей, 3 сборника детской поэзии и прозы, 1 сборник советов и рекомендаций, а также более 10 киносценариев. Наличие детских стихов и сказок свидетельствует о том, что писатель внес значительный вклад в развитие таджикской детской литературы [2-С].

3. Персонажей романа «Мунтасир» («Победитель») можно разделить на четыре группы: 1. Сторонники восстановления государства Саманидов. 2. Противники восстановления государства Саманидов. 3. Люди, чьи действия или поведения кажутся честными. 4. Лица, которые в целях личной выгоды сначала притворяются сторонниками Саманидов, но затем прибегают к измене [9-С].

4. В романе «Мунтасир» («Победитель») широко используются драматические сцены, диалоги, трилогии, разговоры персонажей, посредством которых писатель напрямую доносит до читателя внутренний мир, душевное состояние и мысли героев своего произведения. Драматические сцены, использованные в произведении, сближают исторический роман с театральными постановками [9-С].

5. В этом романе 41 стихотворение поэтов использовано в 14 случаях. Тексты стихов в романе «Мунтасир» («Победитель»), за исключением нескольких стихов, в основном принадлежат поэтам эпохи Саманидов: Абульянбаги 1 стихотворение (2 стиха), Абуабдуллохи Рудаки 6 стихотворений (11 стихов), Абумуайади Балхи 1 стихотворение (1 стих), Абулкасим Фирдавси 2 стихотворения (4 стиха), Иморай Марвази 1 стихотворение (2 стиха), Фаррухи 1 стихотворение (3 стиха), Мунтасир 4 стихотворения (14 стихов) и 1 стихотворение (4 стиха), автор которых неизвестен [4-С].

6. Писатель умел размещать стихотворения в соответствующих местах произведения в зависимости от их содержания. Он сочинял стихи романтического содержания,

рассказывая о своей возлюбленной Ситаре, и стихи воинственного содержания, посвященные символизму, и стихи депрессивного содержания, посвященные временам неудач и поражений Мунтасира [4-М].

7. В романе «Мунтасир» («Победитель») рассказчик также приводит текст писем, написанных главными и второстепенными героями, в той или иной форме. Хотя эти тексты в основном принадлежат ему, они в целом отражают развитие классических традиций переписки. Таким образом, роман «Мунтасир» («Победитель») по содержанию можно назвать историческим, эпическим, эпически-романтическим, романтически-литературным произведением, что и подводят нас к такому выводу, учитывая указанные элементы в композиции произведения [9-С].

8. При написании романа «Чилои чоми Чомӣ» («Сияние чаши Джами») писатель сумел с художественной красочностью и весомостью отразить реальный образ Абдурахмона Джами, используя в качестве образов исторических деятелей и научно-художественные произведения [5-С].

9. Автор использовал поэзию в 92 случаях, в общей сложности 285 стихов, для обогащения содержания романа «Чилои чоми Чомӣ» («Сияние чаши Джами»). Писатель больше всего использовал стихотворения Абдурахмона Джами (170 стихов), Камолиддина Бинои (39 стихов) и Алишера Навои (31 стих), а примеров из произведений других поэтов привел сравнительно мало (от 1 до 7 стихов). Упомянутые в произведении стихотворения в основном состоят из четырех поэтических форм: газели (133 стиха), маснави (115 стихов), китъа (24 стиха) и рубай (16 стихов), которые автор романа отобрал из дивана поэтов и других источников и сочинял поэты во время поздравлений, пророчеств, прощаний и других случаев [5-С].

10. В романе «Чилои чоми Чомӣ» («Сияние чаши Джами»), автор изображает Мирзо Улутбека как человека, любящего науку и знания, благодетеля, покровителя ученых и

ремесленников; независимый король, бескорыстный, мудрый и далекий от сплетен окружающих; интеллектуальный правитель, ученый, литературный и культурный деятель; ненавидя войну и военные действия, захват соседних земель и лицемерных, любящих удовольствия, суеверных и фанатичных шейхов и юристов; основатель медресе, обсерваторий и научных центров; астроном и первооткрыватель новой звезды; признан среди ученых и писателей как таджикоязычный поэт; вырос в таджикоязычной среде, внес вклад в развитие языка, культуры и традиций людей персидского происхождения; поощрение Абдурахмона Джами написать «Хамсу»; хорошо разбирается в таджикской литературе и истории; автор мемуаров и научного трактата «Китоби ситораҳо» («Книга звезд»); ненавидя гадания и суеверия и действуя согласно науке и логике; страдая от искушения жажды короны и престола и мирской жадности; он сожалел об отходе от науки и знания, и в данном случае наблюдалось влияние художественного воображения на реальность, что повышало ценность произведения [5-С].

11. Стиль исторической прозы писателя обогатился использованием элементов живого языка народа, художественных произведений, редких слов, пословиц и поговорок. Писатель пытался использовать слова, распространенные в таджикских диалектах, и даже пытался возродить их в новой форме и как уникальные слова классической литературы [8-С].

12. Наряду с такими достижениями в языке исторических прозаических произведений писателя очевидны некоторые языковые недостатки, в том числе несоответствие материала реалиям времени, неверная трактовка понятий и терминов, поэтические ошибки, неиспользование точной формы стихосложения, что порой сказывалось на общем стиле произведения [8-С].

Рекомендации по практическому использованию результатов:

Никаких серьезных исследований или отдельных изысканий по данной теме не проводилось, поэтому можно дать следующие рекомендации:

1. Содержание диссертации дает возможность исследователям и ученым получить подробную информацию об исторических романах Аброра Зохира и использовать ее в дальнейшем изучении его обширного творчества, поскольку в данном исследовании мы в основном изучили два романа писателя, а другие его произведения требуют углубленного изучения.

2. Материал исследования полезен при сравнении и сопоставлении вариантов стихотворений поэтов, упомянутых в романах писателя, поскольку используются разные типы стихотворений, а текстологическое изучение стихотворений и их источников не лишено значения.

3. Представленные в диссертации рассуждения могут быть использованы в дальнейших исследованиях исторических романов современных таджикских писателей.

4. Из тематического исследования исторических романов Аброра Зохира стало ясно, что молодые исследователи в будущем могут использовать прозаические произведения писателя и с других точек зрения, таких как эпиграфика, лингвистика, анталогии и т.п.

5. Материалы диссертации могут быть использованы для сбора и подготовки словарей по историко-литературной терминологии.

6. Исторические романы Аброра Зохира дают научный материал для изучения и рассмотрения истории государства Саманидов и династии Мангитов, жизненного и творческого этапов Мавлоно Абдурахмона Джамии, который может быть использован в ходе преподавания уроков по истории таджикской литературы, истории и культурологии.

7. Материалы диссертации могут быть использованы при составлении научных и учебных пособий по истории современной таджикской литературы, литературоведению, стилистике, а также при разработке методических пособий для научных работников и специалистов в области литературоведения.

8. Материалы диссертации будут использованы в дальнейшем для исправления и публикации относительно точных и безошибочных текстов романов «Мунтасир» («Победитель») и «Чилои чоми Чомй» («Сияние чаши Джамии»), поскольку такая необходимость возникла сегодня.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Адибони Тоҷикистон: Маълумотномаи мухтасари шарҳиҳолӣ. [Матн] / Таҳия ва танзими Асрори Сомонӣ ва Мачид Салим. – Душанбе: Адиб, 2014. – 320 с.
2. Атохоҷа, А. Ёде аз Балзаки тоҷик [Матн] / А. Атохоҷа // Тоҷикистон. – №50, аз 14.12.2016.
3. Вахшона, Бобоев, Ф. Ёди нек аз Аброри Зоҳир [Матн] / Вахшона, Ф. Бобоев // Хатлон. – №49(3134), аз 7 декабри соли 2017.
4. Зоҳир, Аброр. Мунтасир [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Адиб, 2001. – 180 с.
5. Зоҳир, Аброр. Муқовимат [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Адиб, 2013. – 187 с.
6. Зоҳир, Аброр. Бозгашт [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Адиб, 2012. – 240 с.
7. Зоҳир, Аброр. Завол [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Адиб, 2015. – 296 с.
8. Зоҳир, Аброр. Хокпайванд [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Балоғат, 2015. – 144 с.
9. Зоҳир, Аброр. Қилои чоми Қомӣ [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Адабиёти бачагона, 2015. – 260 с.
10. Зоҳир, Аброр. Душанбе [Матн] А. Зоҳир. – Душанбе: Адиб, 2007. – 270 с.
11. Зоҳир, Аброр. Арсаи набарди гургон [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Озар, 2011. – 280 с.
12. Зоҳир, Аброр. Ёри ғор [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Адиб, 2013. – 172 с.
13. Зоҳир, Аброр. Дунёи бесомон [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Балоғат, 2013. – 320 с.
14. Зоҳир, Аброр. Охири сайди сайёд [Матн] / А. Зоҳир. – Душанбе: Балоғат, 2013. – 184 с.
15. Зоҳир, Аброр. Шафоатбахш [Матн] / А. Зоҳир // Қаҳони паём. – №20(253), аз 23 июни соли 2005.

16. Исрофилниё, Ш. Майдони нангу номус [Матн] / Ш. Исрофилниё // Адабиёт ва санъат. – №23(1578), аз 9 июни соли 2011.

17. Идизода, А. Аждаҳои хуфтаро кӣ бедор кард? [Матн] / А. Идизода // Адабиёт ва санъат. – №33(1484), аз 13-уми августи соли 2009.

18. Идизода, А. «Бозгашт» асарест хонданӣ ва омӯзанда [Матн] / А. Идизода // Адабиёт ва санъат. – №31(1690), аз 1 августи соли 2013.

19. Идизода, А. Ёде аз Аброр Зоҳир [Матн] / А. Идизода // Ҷаҳони паём. – №3-4(853), аз 2 феввали соли 2017.

20. Идизода, А. Маънии зиёд дар кӯтоҳтарин роман-памфлет [Матн] / А. Идизода // Адабиёт ва санъат. – №34(1589), 25-уми августи соли 2011.

21. Идизода, А. Мучассамаи меҳру муҳаббат [Матн] / Алишер Идизода // Адабиёт ва санъат. – №14, аз 20 майи соли 2004.

22. Кӯчаров, А. Жанрҳои хурди наср дар «Адабиёт ва санъат» [Матн] / А. Кӯчаров // Адабиёт ва санъат. – №6, аз 7 феввали соли 2013.

23. Қудус, Ҷумъа. «Гирдоб» дар Телевизиони Тоҷикистон [Матн] / Қ. Қудус // Тоҷикистон. – №28, аз 15 ноябри соли 2001.

24. Қувватов, Р., Шафиев, И. Таърихи Бохтуробод [Матн] / Р. Қувватов, И. Шафиев. – Қўрғонтеппа, 2017. – 164 с.

25. Муродиён, Ҳ. Шаст мақола [Матн] / Ҳ. Муродиён. – Душанбе: Ирфон, 2019. – 432 с.

26. Чехраи Хатлон (Мураттиб ва муҳаррир Носирҷон Маъмурзода [Матн] / Н. Маъмурзода. – Душанбе: Русская литература, 2013. – 562 с.

27. Муҳаммадрафӣ, Аҳлиддин. Арсаи ҳунар [Матн] / А. Муҳаммадрафӣ // Паёми Душанбе. – №38-39(1786), аз 8 майи соли 2013.

28. Муҳаммадрафӣ, Аҳлиддин. Ҷазои кино мавҷуд нест [Матн] / А. Муҳаммадрафӣ // Ҷаҳони паём. – №37(228), аз 25 ноябри соли 2004.

29. Нурова, М. Изучение современного таджикского романа и хинди в контексте сопоставительного исследования [Текст] / М. Нурова: дисс. д.ф.н. Душанбе, 2018.

30. Набавӣ, А. Ҷусторҳо ва ибтикорот дар наср [Матн] / А. Набавӣ. – Душанбе: Адиб, 2009. – 324 с.

31. Раҳмонов, Шохзамон. Романи андеша [Матн] / Ш. Раҳмонов. – Душанбе, 2014. – №2. – С. 102-112.

32. Раҳмон, Э. Чехраҳои мондагор [Матн] / Э. Раҳмон. – Душанбе: Эр – граф, 2016. – 364 с.

33. Сайфуллоев, Атаҳон. Уфукҳои тозаии наср [Матн] / А. Сайфуллоев. – Душанбе: Адиб, 2006. – 768 с.

34. Солеҳов, Шамсиддин. Нақди адабӣ ва раванди адабиёт [Матн] / Ш. Солеҳов // Адабиёт ва санъат. – №2(1453), аз 8 январи соли 2009.

35. Солеҳов, Шамсиддин. Нигоҳе ба насри давраи Истиқлолият [Матн] / Ш. Солеҳов // Адабиёт ва санъат. – №38, аз 21 сентябри соли 2006.

36. Самад, А. Санги маҳак ва тарозуи ҳунар [Матн] / А. Самад. Андешаву бардошт ва ёдномаву ёдовардаҳои адабӣ. – Душанбе: Адиб, 2013. – 368 с.

37. Салим, Мачид. Арсаи набарди гургон [Матн] / Мачиди Салим // Адабиёт ва санъат. – №21(1680), аз 23 майи соли 2013.

38. Салим, Мачид. «Мунтасир» ё назаре ба нахустин романи нависандаи ҷавон Аброри Зоҳир [Матн] / Мачиди Салим // Ҷаҳони паём. – №25 (113), аз 20-26 июни соли 2002.

39. Саидов, С. Бозгашт ба оянда ё баъзе андешаҳо перомуни романи «Бозгашт»-и Аброри Зоҳир [Матн] / С. Саидов // Адабиёт ва санъат. – №14(1725), аз 3-юми апрели соли 2014.

40. Салимзода, Ҳ. Романи «Бӯқаламун»-и Аброр Зоҳир тараннумгари сулҳу ваҳдат [Матн] / Ҳ. Салимзода // Хатлон. – №25(3110), аз 30 июни соли 2017.

41. Темурзода, Ҷ. Сафинаи хотираҳо [Матн] / Ҷ. Темурзода // Минбари халқ. – №1(1295), аз 6 январи соли 2021.

42. Ульмасова, З. Исторический роман эпохи независимости (Обзор, критика и анализ исторических романов: конца XX – начала XXI вв) [Текст] / З. Ульмасова. – Худжанд: Ношир, 2016. – 288 с.

43. Фозилов М. Фарҳанги ибораҳои рехта [Матн]. М.Фозилов. Ҷилди 1. – Душанбе: Нашриёти давлатии Тоҷикистон, 1963. – 952 с.

44. Худоёрзода, Р. Калимаҳои шевагӣ ва зарбулмасалу мақол дар «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» [Матн] / Худоёрзода Р. // Меҳровар. – 2022. – №2(40). – С. 30-31.

45. Хайрандеш. «Майдон» ба макр бовар намекунад [Матн] / Хайрандеш // Садои мардум. – №54(2726), аз 30 апрели соли 2011.

46. Хайрандеш. Ё ҳамагӣ 50 сол дошт [Матн] / Хайрандеш // СССР. – №48(377), аз 26.11.2015.

47. Ҳасанзода, С. Авроқи хештаншиносӣ [Матн] / С. Ҳасанзода // Ҷавонони Тоҷикистон. – №19(9289), аз 9 майи соли 2013.

48. Шариф, Олмуҳаммад. Бодоми осемасар [Матн] / О. Шариф. – Душанбе: Балоғат, 2015. – 84 с.

49. Шариф, Олмуҳаммад. Гули маҳтоб [Матн] / О. Олмуҳаммад. – Душанбе: Балоғат, 2015. – 208 с.

50. Шариф, Олмуҳаммад. Дунёи афсона [Матн] / О. Шариф. – Душанбе: «Балоғат», 2015. – 160 с.

51. Шариф, Олмуҳаммад. Ҳадя [Матн] / О. Шариф. – Душанбе: Балоғат, 2015. – 76 с.

52. Энциклопедияи миллии тоҷик. Ҷ. 1 [Матн]. – Душанбе: Сарредаксияи илмӣи Энциклопедияи миллии тоҷик, 2011. – 608 с.

53. Яҳёев, Ш. Аброр Зоҳир: Дар як моҳ як роман менависам [Матн] / Ш. Яҳёев // Тоҷикистон. – №28(1070), аз 10 июли соли 2014.

ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ ДИССЕРТАЦИОННОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ОТРАЖЕНЫ В СЛЕДУЮЩИХ ПУБЛИКАЦИЯХ АВТОРА:

I. Публикации автора в рецензируемых научных журналах ВАК при Президенте Республики Таджикистан:

[1-М]. Турахонов, С.А., Ҳасани Муродиён. Фарҷоми ишқи хомпази пухтапиндор / С.А. Турахонов, Муродиён Ҳасан // Паёми Донишгоҳи давлатии Қўрғонтеппа ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2018. – №1/1(51). – С. 16-21. ISSN 2663-5534

[2-М]. Турахонов, С.А. Аброр Зоҳир – нависандаи сермаҳсули даврони Истиқлол / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2019. – №1/3(65). – С. 20-24. ISSN 2663-5534

[3-М]. Турахонов, С.А. Осори публитсисти Аброр Зоҳир / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2021. – №1/3(89). – С. 51-55. ISSN 2663-5534

[4-М]. Турахонов, С.А. Истифодаи шеър дар романи «Мунтасир» / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2021. – №7. – С. 228-233. ISSN 2413-516X.

[5-М]. Турахонов, С.А. Симои Ҷомӣ дар романи таърихӣ / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Баҳши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2022. – №4. – С. 187-195. ISSN 2413-516X.

[6-М]. Турахонов, С.А. Мавзуи романҳои таърихии Аброр Зоҳир / С.А. Турахонов // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2025. – №1/3(137). – С. 68-74. ISSN 2663-5534

II. Статии автора в других научных сборниках и изданиях:

[7-М]. Турахонов, С.А. Оормонномаи таърихии миллат / С.А. Турахонов // Ҷумҳурият. – №15(24122), аз 22 январӣ соли 2021.

[8-М]. Турахонов, С.А., Худоёрзода Р., Калимаҳои шевагӣ ва зарбулмасалу мақол дар романи «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» / С.А., Турахонов, Р. Худоёрзода // Меҳровар. – 2022. – №3(41). – С. 30-31.

[9-М]. Турахонов, С.А. Тасвири симои бадеи-таърихии Мунтасир дар романи «Мунтасир»-и Аброр Зоҳир / С.А. Турахонов / Маводи конференсияи илмӣ-амалии байналмилалӣ таҳти унвони «Мавлоно ва ҷаҳони муосир» (27-28 апрели соли 2023). – С. 216-223.

[10-М]. Турахонов, С.А. Инъикоси симоҳои таърихӣ дар романи «Мунтасир»-и Аброр Зоҳир ва воқеияти он дар китоби «Тоҷикон»-и Бобоҷон Ғафуров / С.А. Турахонов / Маводи конференсияи илмӣ-назариявӣ ҷумҳуриявӣ бахшида ба 115-солагии академик Бобоҷон Ғафуров дар мавзӯи «Бобоҷон Ғафуров – муаррифгари таърих ва тамаддуни тоҷикон», аз 16 декабри соли 2023. – С. 193-196.

[11-М]. Турахонов, С.А. «Ёри ғор» – асари бадеии таърихӣ / С.А. Турахонов // Хатлон. – №66(10951), аз 22 октябри соли 2025.

АННОТАТСИЯИ

кори диссертатсионии Турахонов Салоҳиддин Абдурахмонович «Вежагиҳои хунарӣ ва мавзуии насри таърихии Аброр Зоҳир» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020501 – Адабиёти тоҷик)

Калидвожаҳо: Аброр Зоҳир, поэтика, насри бадеӣ, мухтассоти сабк, шеърӣ бачагона, романи таърихӣ, «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ», «Мунтасир», истифодаи ашъор, корбурди зарбулмасал ва мақол.

Таҳқиқоти ба поёнрасида яке аз аввалин пажӯҳишҳое ба шумор меравад, ки вежагиҳои услубиву хунарии насри таърихиро дар эҷодиёти нависанда Аброр Зоҳир фаро мегирад. Ҳарчанд дар айёми кутӯҳи умр, яъне панҷоҳ соли зиндагӣ ин нависанда ба таълифи 28 роман ва 17 повест муваффақ гардидааст, вале то имрӯз паҳлуҳои эҷодии ин нависанда ба таври алоҳида ва ҷудогона таҳқиқ нашудаанд. Танҳо роҷеъ ба роману повест ва ҳикӯи муайян ё маҷмуаҳои нависанда тақриз ва мақолаҳое навишта шудаанду ҳалос.

Бар ин асос дар ин диссертатсия бори аввал зиндагинома, мероси адабӣ ва тамоюлҳои эҷодии адиб бо тақя бар таълифоти ҳуди вай ба риштаи таҳқиқ кашида шуда, муқаррар гардидааст, ки новобаста ба муддати кутӯҳи умр нависанда Аброр Зоҳир маҳорати эҷодии ҳешро дар ҷанд самт таҷриба кардааст.

Арзиши назарии диссертатсия дар он зоҳир меравад, ки дар он дар баробари анҷоми таҳқиқи рӯзгор ва мероси адабии нависанда, сабки таълиф, ҷанбаҳои бадеӣ, хунарии романҳои таърихии «Мунтасир» ва «Ҷилои ҷоми Ҷомӣ» бори аввал мавриди баррасӣ қарор гирифта, саҳм ва ҷойгоҳи адиб дар рушди насри бадеии таърихии муосири тоҷик шарҳу баён ёфтааст.

Арзиши амалии диссертатсия дар он зоҳир мегардад, ки маводи онро метавон дар баробари ба қор гирифтани ҳангоми тадриси таърихи адабиёти муосири тоҷик, сабқшиносии наср, курсҳои махсус аз насри бадеии таърихӣ, дар ҷараёни таълифи қорҳои курсӣ, рисолаҳои ҳатм дар зинаи бакалаврият, рисолаҳои магистрӣ истифода кард.

АННОТАЦИЯ

на диссертацию Турахоновна Салохиддина Абдурахмоновича «Художественно-тематические особенности исторической прозы Аброра Зохира» на соискание ученой степени доктора философии (PhD) по специальности 6D020500 – Филология (6D020501 – Таджикская литература)

Ключевые слова: Аброр Зохир, поэтика, литературная проза, стилистические особенности, детская поэзия, исторические романы «Мунтасир» («Победитель») и «жилои Ѷоми жомй» («Сияние чаши Джамии»), поэзия, использование пословиц и поговорок.

Данное исследование является одним из первых научных работ, в котором рассматриваются стилистические и художественные особенности исторической прозы в творчестве писателя Аброр Зохира. Хотя этот писатель за свою короткую пятидесятилетнюю жизнь успел написать 28 романов и 17 рассказов, до настоящего времени творческие аспекты этого писателя не изучались по отдельности. О конкретных романах, рассказах и сборниках писателя написаны лишь рецензии и статьи.

На этой основе в диссертации впервые на основе его собственных произведений рассматриваются биография, литературное наследие и творческие тенденции писателя и устанавливается, что, несмотря на короткую жизнь, писатель Аброр Зохир реализовал свои творческие способности в нескольких областях.

Теоретическая ценность диссертации заключается в том, что наряду с исследованием жизни и литературного наследия писателя впервые рассматриваются стиль прозы, художественные аспекты исторических романов «Мунтасир» («Победитель») и «жилои Ѷоми жомй» («Сияние чаши Джамии»), раскрывается и обосновывается вклад и место писателя в развитии современной таджикской исторической прозы.

Практическая значимость диссертации проявляется в том, что ее материалы могут быть использованы при преподавании истории современной таджикской литературы, стилистики прозы, спецкурсов по исторической художественной литературе, в процессе написания курсовых, бакалаврских и магистерских работ.

ANNOTATION

for the dissertation of Turakhanov Salohiddin Abdurahmonovich entitled «Artistic and Thematic Features of Abror Zohir's Historical Prose», submitted for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) in the specialty 6D020500 – Philology (6D020501 – Tajik Literature).

Key words: Abror Zohir, poetics, literary prose, stylistic features, children's literature, historical novels «Muntasir» («The Winner») and Jiloi jomi Jomi («The Shining of the Cup of Jami»), poetry, use of proverbs and sayings.

This study is one of the first scientific works that examines the stylistic and artistic features of historical prose in the works of the writer Abror Zohir. Although this writer managed to write 28 novels and 17 short stories during his short fifty-year life, the creative aspects of this writer have not been studied separately to date. Only reviews and articles have been written about specific novels, short stories and collections of the writer, and that's all.

On this basis, the dissertation for the first time examines the biography, literary heritage and creative tendencies of the writer based on his own works and establishes that, despite his short life, the writer Abror Zohir realized his creative abilities in several areas.

The theoretical value of the dissertation lies in the fact that along with the study of the life and literary heritage of the writer, the style of prose, artistic and artistic aspects of the historical novels «Muntasir», («Winner») and «Jiloy Jami Jami», («The Shining of the Cup of Jami») are considered for the first time, the contribution and place of the writer in the development of modern Tajik historical prose is revealed and substantiated.

The practical significance of the dissertation is manifested in the fact that its materials can be used in teaching the history of modern Tajik literature, prose stylistics, special courses on historical fiction, in the process of writing coursework, bachelor's and master's theses.

Ба матбаа «___» _____ соли 2025 супорида шуд.
Ба чопаш «___» _____ соли 2025 имзо шуд.
Коғази офсет. Андозаи 60x84 1/16. Ҷузъи чопӣ 5.
Супориши №____. Адади нашр 100 нусха.
Нашриёти «Матбаа»